

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalouden koulutusohjelma / julkishallinto ja juridiikka

Laura Virtanen

EDUNVALVONNAN PÄÄTTYMINEN PÄÄMIEHEN KUOLEMAAN

Opinnäytetyö 2013

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalouden koulutusohjelma

VIRTANEN, LAURA	Edunvalvonnan päättyminen päämiehen kuolemaan
Opinnäytetyö	41 sivua + 1 liitesivu
Työn ohjaaja	Lehtori Päivi Ollila
Toimeksiantaja	Kotkan oikeusaputoimisto, yleinen edunvalvonta
Joulukuu 2013	
Avainsanat	edunvalvoja, päämies, kuolema, kuolinpesä, edunvalvonnan päättyminen

Edunvalvonnan tarkoituksena on huolehtia sellaisen henkilön taloudellisista asioista ja eduista tapauksissa, joissa hän ei itse pysty esimerkiksi sairauden tai heikentyneen terveydentilan vuoksi niistä huolehtimaan. Edunvalvoja voidaan määrätä myös hoitamaan henkilöä koskevia asioista, kuten esimerkiksi huolenpidon, hoidon ja kuntoutuksen järjestämistä. Edunvalvonta voi päättyä monesta eri syystä, kuten esimerkiksi määräaikaisen edunvalvontatehtävän päättyessä, päämiehen tullessa täysi-ikäiseksi edunvalvonnan perustuessa alaikäisyteen tai päämiehen kuollessa.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää edunvalvonnan päättymislanteista sitä tilannetta, että edunvalvonta päättyy päämiehen kuolemaan, ja millaisia päätöstoimia tämä yleisen edunvalvonnan kannalta aiheuttaa. Edunvalvonta on vaikeassa asemassa päämiehen kuoltua, koska tehtävien siirto kuolinpesälle ei aina onnistu syystä tai toisesta. Kuolinpesän luovutuksen viivästyminen asettaa edunvalvojan vaikeaan asemaan, sillä hänen toimivaltansa edustaa päämiestä taloudellisissa asioissa päättyy tämän kuollessa, mutta vastuu päämiehen omaisuudesta jatkuu kuolinpesän luovutukseen saakka. Tässä tapauksessa edunvalvoja voi joutua hoitamaan kuolinpesän asioita ilman lain tukea.

Työ on kirjoitettu yleisen edunvalvonnan näkökulmasta ja on pyritty kirjoittamaan mahdollisimman selkeästi, jotta aiheesta tietämätönkin henkilö saa kokonaiskuvan työstä. Aineisto työhön on kerätty kirjallisista lähteistä, Suomen lainsäädännöstä sekä haastattelututkimuksella. Teoriaosuudessa käytetty aineisto on kerätty virallisista lähteistä, mikä tekee siitä nykyisen lain tulkinnan mukaisen. Haastattelututkimuksen avulla työhön on saatu käytännön kokemusta.

Tutkimus osoitti, että lainsäädäntö on osittain puutteellista yleisen edunvalvonnan toimista päämiehen kuoleman jälkeen. Holhoustoimilaista ja perintökaaresta ei löydy riittävän selvää vastausta siihen, kuinka laajasti edunvalvojan tulee hoitaa kuolinpesän asioita tapauksessa, jossa kuolinpesää ei saada heti luovutettua. Holhoustoimilaki tarvitsisi tarkennusta ja selkeyttämistä yleisen edunvalvonnan toimiin, toimivaltaan ja vastuuseen päämiehen kuoleman jälkeen.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Business Management

VIRTANEN, LAURA

Bachelor's Thesis

Supervisor

Commissioned by

December 2013

Keywords

Ending of the Guardianship upon the Death of the client

41 pages + 1 page of appendices

Päivi Ollila, Senior Lecturer

The legal aid office of Kotka, Public guardianship

guardian, client, death, estate, the ending of the guardianship

The intention of guardianship is to ensure the security of the client's financial affairs in case that the client is no more able to see to by him/herself. The possible reasons for a person to be placed under guardianship include being underage or having a medical condition that impairs the ability to care for one's affairs. There are many reasons for guardianship to be terminated, e.g., client becoming of age or the client dying. In this thesis the emphasis is on the latter.

The aim of this thesis was to assess the actions taken by the guardian after the death of the client. In this case the termination of the guardianship may become difficult for the guardian because of the procedure of handing over the estate of the deceased. The main difficulty with this arises when the next of kin or other representative of the estate cannot be reached. By legislation, the guardian's mandate ceases at the moment of death, but the responsibility over the assets remains until the handing over the estate. In this case the guardian may have to make actions on behalf of the estate without a mandate and legislative support.

This thesis has been written from the point of view of guardianship. The material used has been gathered from literature, an interview survey and from Finnish legislation. As the material was gathered from the official sources, it concurs with the current interpretation of the law. The research led to the conclusion that the current legislation concerning the procedure after the client's death is deficient and thus it should be amended. The areas in the most pressing need of amendment are the actions, the mandate, and the responsibility of the guardian.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

TERMIEN SELITYKSET	6
1 JOHDANTO	8
2 HOLHOUSTOIMEN MUUTOKSET VUODESTA 1898 VUOTEEN 2009	9
2.1 Ennen vuoden 1999 uudistuksia	9
2.2 Vuoden 1999 uudistukset	10
2.3 Vuoden 2009 uudistukset	12
3 YLEINEN EDUNVALVONTA	15
3.1 Yleistä	15
3.2 Holhoustoimilain mukainen edunvalvonta	15
3.3 Edunvalvojan tehtävät	16
3.4 Edunvalvojan määrääminen henkilölle	16
3.5 Holhousviranomaisen	17
3.6 Edunvalvontavaltuus	18
4 EDUNVALVONNAN PÄÄTTYMINEN	20
4.1 Yleistä	20
4.2 Päämiehen kuolema	20
4.3 Edunvalvonnan päättyminen muista syistä	22
5 PÄÄTÖSTOIMET PÄÄMIEHEN KUOLLESSA	23
5.1 Yleistä	23
5.2 Erilaiset kuolinpesätilanteet edunvalvonnan kannalta	23
5.2.1 Kuolinpesän osakkaat ovat tiedossa	23
5.2.2 Päämies kuollut ilman perillisiä	24
5.2.3 Päämiehen kuolinpesässä on passiivisia osakkaita	25
5.3 Päätöstili	25
5.4 Edunvalvojan palkkio	27

6 EDUNVALVOJAN KÄYTÄNNÖN TOIMET JA LAIN EPÄKOHDAT	28
6.1 Haastattelun toteuttaminen ja lähtökohdat	28
6.2 Yleisin syy edunvalvonnan päättymiselle	28
6.3 Yleisen edunvalvonnan käytännön toimet päämiehen kuoleman jälkeen	29
6.4 Kuolinpesän luovutus	31
6.5 Kiireelliset toimet päämiehen kuoleman jälkeen	31
6.6 Kuolinpesän luovuttamiseen liittyvät hankaluudet ja lain epäkohdat	32
7 EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU	32
7.1 Kantelu	32
7.2 Edunvalvojan menettely edunvalvonnan aikana	33
7.3 Edunvalvojan menettely päämiehen kuoleman jälkeen	33
7.3.1 Omaisuudesta huolehtiminen ja kuolinpesän osakkaiden selvittäminen	33
7.3.2 Hautajaisjärjestelyistä huolehtiminen	36
7.4 Johtopäätökset ja toimenpiteet	37
8 YHTEENVETO	37
LÄHTEET	39
LIITTEET	

Liite 1. Kirjallisen haastattelun kysymykset

TERMIEN SELITYKSET

edunvalvoja ja päämies	Päämiehiä ovat ne, jotka tarvitsevat apua asioidensa hoitamisessa esimerkiksi taloudellisissa asioissa ja edunvalvoja ovat vastaavasti ne, jotka hoitavat päämiehen asioita (HE 146/1998).
kuolinpesä	Kuolinpesällä tarkoitetaan varojen ja velkojen muodostamaa kokonaisuutta, joka on jäänyt edesmenneeltä henkilöltä. Kuolinpesä voi olla jakamaton tai jaettu. (Puronen 2008, 149.)
kuolinpesän hoitaja	Kuolinpesän hoitajalla tarkoitetaan henkilöä, joka käy hoitamaan kuolinpesän asioita. Hänelle tulee luovuttaa kaikki kuolinpesän asiakirjat (testamentti, osakekirja), laskut ja muut mahdolliset asiakirjat. (Kirjallinen sähköpostihaastattelu 18.3.2013.)
kuolinpesän osakkaat	Kuolinpesän osakkailta tarkoitetaan edesmenneen henkilön rintaperillisiä, eloonjäänyttä puolisoa ja mahdollista yleis-testamentin saajaa. Rintaperillisiä ovat edesmenneen henkilön lapset, lastenlapset ja muut jälkeläiset. (Puronen 2008, 152–153.)
kuolinpesän yhteishallinto	Kuolinpesän yhteishallinnolla tarkoitetaan sitä, että se koostuu kaikista kuolinpesän osakkaista (Heikkinen, Heusala, Mäkelä & Nuotio 2003, 53).
perunkirjoitus	Perunkirjoitus on toimitettava viimeistään kolmen kuukauden kuluttua kuolemasta. Perunkirjoitustilaisuuden toimitamisen järjestämisestä huolehtii sellainen henkilö, jolla on tiedossa vainajan varallisuustiedot esimerkiksi leski tai lapsi. (Perunkirjoitus ja perukirja 2003.) Kahden uskotun miehen tulee pitää perunkirjoitustilaisuus, jossa he luetteloivat edesmenneen henkilön sekä mahdollisen lesken varat ja velat (Perunkirjoitus ja perinnönjako 2013).

vuositili ja päätösti

Edunvalvojan tulee tehdä selvitys päämiehen taloudellisten asioiden hoidosta vuositilin tai päätöstiin muodossa. Vuositilin ja päätöstiin pääsiallinen ero on seuraava. Vuositili annetaan kalenterivuositain tarkastettavaksi maistraattiin edunvalvonnan jatkuessa, kun taas päätösti annetaan edunvalvonnan päättyttyä esimerkiksi päämiehen kuolemaan. (Välimäki 2008, 121.)

1 JOHDANTO

Edunvalvonta aihealueena herätti mielenkiintoni suorittaessani syventävää harjoitteluani Kotkan oikeusaputoimiston yleisessä edunvalvonnassa. Ennen harjoitteluani minulla ei ollut mitään käsitystä edunvalvonnasta. Harjoitteluani suorittaessani minulla alkoi selvitä pikku hiljaa edunvalvonnan merkitys. Harjoitteluni loppupuolella kävin miettimään mahdollisuutta tehdä opinnäytetyöni edunvalvontaan liittyvästä aiheesta. Keskustelin toimiston edunvalvojan kanssa mahdollisista aiheista, ja lopulta päädyin tähän aiheeseen. Päädyin tähän aiheeseen, koska aihe vaikutti mielenkiintoiselta ja minua itseäni kiinnosti tietää, että mitä kaikkia toimenpiteitä yleisessä edunvalvonnassa tehdään päämiehen kuoleman jälkeen. Sain työlleni toimeksiantajaksi Kotkan oikeusaputoimiston yleisen edunvalvonnan.

Alkuun kokoan luettelon opinnäytetyön keskeisistä termeistä selityksineen. Näin ne ovat helposti löydettävissä ja niihin palaaminen tulee olemaan vaivatonta. Opinnäytetyöni teoriaosuus rakentuu seuraavasti. Alussa kerrotaan edunvalvonnan historiasta lyhyesti sekä holhoustoimen keskeisistä muutoksista. Sen jälkeen selvennetään yleiskuvaa edunvalvonnasta. Näiden avulla lukijan tulee olemaan helpompi ymmärtää työn varsinainen aihe eli edunvalvonnan päättyminen päämiehen kuolemaan ja sen mukana tuomat päätöstoimet yleisen edunvalvonnan kannalta. Teoriaosuudessa selvennetään myös erilaisia syitä edunvalvonnan päätymiselle ja lopuksi keskitytään edunvalvonnan päätöstoimiin päämiehen kuollessa.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää edunvalvonnan päättymistilanteista sitä tilannetta, että edunvalvonta päättyy päämiehen kuolemaan, ja millaisia päätöstoimia tämä yleisen edunvalvonnan kannalta aiheuttaa. Tähän tutkimusongelmaani aion etsiä vastauksia keräten tietoa kirjallisista lähteistä, Suomen lainsäädännöstä sekä haastattelututkimuksella. Tutkittava aihealue rajataan yleisen edunvalvonnan toimiin päämiehen kuoleman jälkeen ja niihin mahdollisesti liittyviin ongelmakohtiin.

Opinnäytetyö kirjoitetaan yleisen edunvalvonnan näkökulmasta niin, että edunvalvonnasta tietämätönkin henkilö saa kokonaiskuvan opinnäytetyöstä. Opinnäytetyöni on hyvä perusteos niille, jotka aloittelevat töitään edunvalvonnan parissa ja erityisesti yleisille edunvalvojille, jotka kohtaavat työssään tilanteita, jotka koskevat päämiehen kuolemanjälkeisiä toimia.

Opinnäytetyöhöni haen käytännön kokemusta toteuttamalla kirjallisen sähköpostihaastattelun oikeusaputoimistojen edunvalvontayksiköiden yleisille edunvalvojille. Laitan sähköpostihaastatteluuni avoimia kysymyksiä, koska näin mielestäni jokainen saa vastata avoimesti haluamallaan tavalla kysymyksiin. Kirjalliseen haastatteluun valikoidaan yleiset edunvalvojat seuraavista edunvalvontayksiköistä: Helsinki, Itä-Uusimaa, Keski-Suomi, Kotka, Kouvola, Lahti, Lappeenranta, Länsi-Uusimaa, Pirkanmaa, Rovaniemi, Tampere, ja Turku. Edellä mainitut edunvalvontayksiköt on valittu siksi, että vastauksia halutaan kattavasti ja mahdollisimman paljon eri toimistoista ympäri Suomea.

2 HOLHOUSTOIMEN MUUTOKSET VUODESTA 1898 VUOTEEN 2009

2.1 Ennen vuoden 1999 uudistuksia

Holhouslain alkuperäisten säännösten ja tulkinnan mukaan holhous on kuulunut perheen ja suvun tehtäviin. Holhoojaksi holhottavalle tuli pääsääntöisesti määrätä joku hänen sukulaisistaan ja mikäli holhottava oli avioliitossa, tuli hänelle määrätä holhoojaksi hänen aviopuolisonsa. Holhottavalla tarkoitetaan holhouksen alla olevaa henkilöä ja holhoojalla henkilöä, joku huolehtii holhottavasta. Holhoojien saatavuus pyrittiin takaamaan niin, että holhoojan tehtävän vastaanottaminen oli säädetty jokaisen miehen kansalaisvelvollisuudeksi, josta oli mahdollisuus kieltäytyä ainoastaan laissa erikseen mainituista syistä. (HE 146/1998.)

Vanha holhouslaki on peräisin vuodelta 1898. Sen jälkeen holhous on kuitenkin voimakkaasti muuttunut. Holhous oli pääosin yleisholhousta 1900-luvun alussa. Yleisholhouksessa huollollisilla tehtävillä oli suuri merkitys omaisuuden hoidon ohella. Huollon tarpeessa olevia alettiin enenevästi siirtää laitoksiin laitoshuollon ja sen eri muotojen kehittyessä, jolloin holhous alkoi muuttua tehtäväksi, jossa omaisuuden hoitamisella on suurin merkitys. (HE 146/1998.)

Holhouslakiin tehtiin osittainen uudistus vuonna 1983. Uudistuksen myötä holhottavaksi julistamisesta tuli edunturvaamistoimi, johon voitiin ryhtyä siinä tapauksessa, että henkilön taloudellinen asema, toimeentulo tai muut tärkeät edut ovat vaarassa sen takia, ettei hän itse kykene huolehtimaan itseään tai omaisuuttaan koskevista asioista. Vuonna 1983 tehdyn osittaisen uudistuksen yhteydessä holhouslaissa olevat lapsen huoltajuutta koskevat säädökset erotettiin omaan lakiinsa. Tällöin lapsen huoltaja oli

vastuussa lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä ja holhoojan tehtäviin lukeutuivat lapsen omaisuuden hoitaminen sekä lapsen edustaminen tämän varallisuutta koskevissa asioissa. Huoltajan toimen ja holhoojan toimen välinen yhteys haluttiin kuitenkin säilyttää niin, että lapsen huoltaja toimii samalla myös lapsen holhoojana. (HE 146/1998.)

Ennen vuoden 1999 uudistusta holhoojan ja uskotun miehen toimien valvojana toimi holhouslautakunta ja käräjäoikeus. He suorittivat ennakkovalvontaa ja jälkivalvontaa. Ennakkovalvonnalla tarkoitetaan sitä, että tiettyihin päämiehen puolesta tehtäviin oikeustoimiin tarvitaan holhousviranomaisen lupa tai suostumus. Holhooja on velvollinen kultakin kalenterivuodelta antamaan vuositilin holhouslautakunnalle ja tällä holhouslautakunta suorittaa omaisuuden hoidon jälkivalvontaa. (HE 146/1998.)

Vanhan holhouslain 1. §:n mukaan paikkakunnan alioikeus toimi keskeisenä holhousviranomaisena. Alioikeus ei kuitenkaan valvonut holhouksia yksin vaan yhdessä holhouslautakunnan kanssa. Holhouslautakunta koostui pääosin puheenjohtajasta ja kolmesta jäsenestä, mutta siinä pystyi olemaan useampikin jäsen, mikäli tuomioistuin katsoi sen tarpeelliseksi. (HE 146/1998.)

2.2 Vuoden 1999 uudistukset

Vanhaa holhouslainsäädäntöä haluttiin uudistaa monesta syystä ja sen ajanmukaistaminen oli erityisen tärkeää, koska vanha holhouslaki oli peräisin osittain 1800-luvun lopulta. Vuoden 1999 uudistukset voidaan jakaa holhoustoimen sisältöä koskeviin ja holhoustoimen hallintoa koskeviin. Uudistukset tulivat voimaan 1.12.1999. (HE 146/1998.)

Keskeisin uudistus holhoustoimen sisältöön oli erilaisten vaihtoehtojen kehittäminen holhottavaksi julistamiselle. Mikäli henkilön valtaa määrätä omista asioistaan on pakollista rajoittaa hänen suojaamisekseen, sitä tulisi rajoittaa niin, että se vastaisi henkilön suojan tarvetta eikä rajoittaisi asianomaisen päätösvaltaa enempää kuin on tarpeellista. (HE 146/1998.)

Holhousoikeudessa käytettävää käsitteistöä myös uudistettiin sen takia, ettei se tarpeettomasti leimaa ihmisiä, jotka tarvitsevat edunvalvontapalveluita. Uudistuksen myötä ei enää puhuttu holhottavista ja holhoojista, vaan päämiehistä ja edunvalvojista. (HE 146/1998.)

Holhouslain uudistuksien myötä henkilön toimintakelpoisuutta oli mahdollisuus rajoittaa. Holhousvoimilain (HolVL) 18. §:n mukaan: *”Jos täysi-ikäinen on kykenemätön huolehtimaan taloudellisista asioistaan ja hänen varallisuusasemansa, toimeentulonsa ja muut tärkeät etunsa ovat tämä vuoksi vaarassa, eikä edunvalvojan määrääminen yksin riitä turvaamaan hänen etujaan, tuomioistuimien voi rajoittaa hänen toimintakelpoisuuttaan päättämällä, että 1) hän voi tehdä tiettyjä oikeustoimia tai vallita tiettyä omaisuuttaan ainoastaan yhdessä edunvalvojan kanssa 2) hänellä ei ole kelpoisuutta tehdä tiettyjä oikeustoimia tai oikeutta vallita tiettyä omaisuutta taikka 3) hänet julistetaan vajaavaltaiseksi.”*

Edellä olevalla tarkoitetaan seuraavaa. Jos pelkkä edunvalvojan määrääminen ei riitä päämiehen suojaamiseksi, voidaan päämiehen toimintakelpoisuutta rajoittaa tuomioistuimen päätöksellä. Toimintakelpoisuutta pystytään rajoittamaan esimerkiksi omaisuusittain tai oikeustoimittain. Voimakkain muoto toimintakelpoisuuden rajoittamiselle on vajaavaltaiseksi julistaminen. Vajaavaltainen on alle 18-vuotias henkilö tai vajaavaltaiseksi julistettu täysi-ikäinen henkilö. (HE 146/1998.)

Holhousvoimien hallinto koki myös uudistuksia. Hallinnollisen uudistuksen myötä holhousviranomaisena ei toiminut enää kuntien holhouslautakunnat, vaan maistraatit. (Parviainen & Rubanin 2009, 2.) Noin 450 holhouslautakunnan korvasi 37 maistraattia. Tämän jälkeen maistraatteja on yhdistetty ja vuoden 2008 alussa maistraatteja oli enää 24. (Välimäki 2008, 8.) Vuoden 1999 uudistusten yhteydessä kuitenkin pohdittiin sitä mahdollisuutta, että edunvalvontapalvelujen tuottaminen kuuluisi valtiolle. Edunvalvontapalveluiden tuottaminen siirtyi kuitenkin valtion vastuulle vasta myöhemmin. (Parviainen & Rubanin 2009, 2.)

Holhouslautakuntien lakkauttamisien lisäksi kunnat kokivat myös muita uudistuksia. Uudistuksien myötä kuntien velvollisuutena oli edelleen tuottaa riittävä määrä edunvalvojien palveluita. Jatkossa valtio oli kuitenkin vastuussa edunvalvontapalveluiden saatavuudesta, mutta päävastuu palvelujen tuottamisesta kuului kuitenkin vielä kunnille. (HE 146/1998.)

Vuoden 1999 uudistusten myötä myös maistraattien tehtävänjakoa uudistettiin ja maistraatit saivat uusia tehtäviä. Maistraattien uusiin tehtäviin lukeutuivat edunvalvojien toiminnan valvonta, lupien myöntäminen edunvalvojalle päämiehen puolesta tehtäviin oikeustoimiin, holhousasioiden rekisterin ylläpito sekä edunvalvojan määrääminen henkilölle silloin, kun asianomainen ymmärtää asian merkityksen sekä hyväksyy sen, että tietystä henkilöstä tulee hänen edunvalvojansa. (HE 146/1998.) Holhousasioiden rekisteristä voidaan antaa esimerkiksi todistuksia siitä, onko henkilöllä edunvalvoja tai onko henkilön toimintakelpoisuus rajoitettu (Holhoustoimi 2013).

2.3 Vuoden 2009 uudistukset

Vuonna 2007 astui voimaan laki kunta- ja palvelurakennemuutuksesta, jonka avulla haluttiin selvittää esimerkiksi se, miten palvelujen järjestäminen ja tuottaminen on jaettu valtion ja kunnan välillä. Huomiota kiinnitettiin erityisesti siihen, että kunnan järjestämiin ja tuottamiin palveluihin piti olla vahva rakenteellinen ja taloudellinen perusta. Lain avulla haluttiin varmistaa myös se, että palvelut ovat laadukkaat ja kaikkien asiakkaiden saatavilla ympäri maata. (HE 45/2008.)

Kunta- ja palvelurakennemuutustuslaissa oli myös luettelo siitä, mitkä tehtävät tulee siirtää kunnilta valtiolle. Kunta- ja palvelurakennemuutustuslain mukaan valtion tulee järjestää ja rahoittaa seuraavaksi mainittavissa laissa määrätyt tehtävät: kuluttajaneuvonnan järjestämisestä kunnassa annetussa laissa (72/1992), elatusturvalaissa (671/1998) sekä holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä annetussa laissa (443/1999) mainitut tehtävät. Valtion tulee järjestää ja rahoittaa edellä mainituissa laissa määrätyt tehtävät viimeistään 1.1.2009. (HE 45/2008.)

Vuoden 2009 keskeisiä uudistuksia olivat seuraavat. Edunvalvontapalvelujen tuottaminen siirrettiin kunnilta valtiolle. Yksi peruste siirtää edunvalvontapalvelujen tuottaminen kunnilta valtiolle oli se, että edunvalvontatehtävän ollessa oikeusturvatehtävän koettiin kuuluvan pääsääntöisesti valtiolle. Toinen uudistus oli se, että oikeusministeriö vastasi jatkossa edunvalvontapalveluiden järjestämisen yleisestä johdosta, ohjauksesta ja valvonnasta. (HE 45/2008.)

Kolmas uudistus oli se, että valtion oikeusaputoimistot vastasivat jatkossa edunvalvontapalveluiden alueellisesta järjestämisestä. Jotta oikeusaputoimistot pystyivät tuottamaan edunvalvontapalveluita, niihin piti perustaa riittävä määrä yleisen edunvalvo-

jan virkoja sekä riittävästi avustavan henkilökunnan virkoja. Tarvittaessa edunvalvontapalveluita voitiin ostaa myös muilta palvelutuottajilta. Esimerkiksi oikeusaputoimisto ja kunta pystyivät halutessaan sopimaan, että vuoden 2009 alusta kunta tuottaa edelleen edunvalvontapalveluita. Edunvalvontapalvelujen siirron yhteydessä haluttiin myös taata se, että ennen uudistusta edunvalvontatehtävissä vakituisesti toimiva henkilökunta saisi jatkaa tehtävässään ja heidät voitiin nimittää oikeusaputoimistoon perustettaviin virkoihin heidän suostumuksellaan. (HE 45/2008.)

Ennen kuin päädyttiin siihen, että oikeusaputoimistot vastaavat edunvalvontapalveluiden järjestämisestä, mietittiin myös muita vaihtoehtoja. Muita mahdollisia edunvalvontapalveluiden tuottajia olivat maistraatit ja kolmantena vaihtoehtona oli uuden viranomaisen tai muun toimielimen perustaminen. (HE 45/2008.)

Maistraattien ei katsottu olevan sopiva tuottamaan edunvalvontapalveluita seuraavaksi mainittavien perustelujen vuoksi. Maistraatilla oli hoidettavanaan jo monia edunvalvontaan liittyviä tehtäviä, joihin muun muassa lukeutuivat edunvalvojien toiminnan valvonta, edunvalvojien nimittäminen tehtävään muutamissa tapauksissa tai edunvalvojan vapauttaminen tehtävästään. (HE 45/2008.) Maistraatti voi nimittää edunvalvojan tehtäväänsä ainoastaan silloin, kun asianomainen ymmärtää asian merkityksen sekä hyväksyy sen, että tietystä henkilöstä tulee hänen edunvalvojansa (HE 146/1998). Mikäli maistraatti olisi käynyt tuottamaan edunvalvontapalveluita, maistraatti ei olisi voinut enää toimia holhousviranomaisena. Se ei nimittäin ole mahdollista, että sama taho tuottaa edunvalvontapalveluita, valvoo edunvalvojien toimintaa, nimittää edunvalvojan tehtäväänsä tai vapauttaa edunvalvojan tehtävästään. (HE 45/2008.)

Holhousviranomaisen töiden muualle siirtämistä ei myöskään katsottu perustelluksi. Maistraatti oli nimittäin toiminut holhousviranomaisena usean vuoden ajan, oppinut työnsä hyvin sekä vuosina 2002 ja 2003 tehdyn seurantatutkimuksen mukaan selviytynyt tehtävästään hyvin. Maistraatin ei myöskään katsottu olevan sopiva tuottamaan edunvalvontapalveluita, sillä maistraatin toimipaikat olivat harvassa. Maistraatilla oli yhteensä 56 toimipaikkaa vuoden 2008 alussa. Harvassa olevat toimipaikat eivät palvele tasaisesti asiakkaita maan eri osissa, sillä edunvalvontatyön luonne vaatii palveluiden saatavuutta mahdollisimman läheltä. (HE 45/2008.)

Uuden viranomaisen tai toimielimen perustamista ei myöskään nähty järkevänä. Jotta edunvalvontapalvelut olisivat saatavilla tasapuolisesti ympäri maata, pitäisi perustaa

80–100 toimipistettä. Yhdessä toimipisteessä olisi noin 3-5 henkilöä. Pienissä yksiköissä voidaan nähdä esimerkiksi ongelmana se, että henkilökunta ei välttämättä saa tarpeeksi ammatillista tukea. (HE 45/2008.)

Edunvalvontapalvelut siirrettiin oikeusaputoimiston yhteyteen, koska siirron nähtiin olevan perusteltua usealta kannalta. Yksi syistä tähän oli se, että edunvalvontatehtävien ja oikeusavun tehtävien luonteessa on monia samankaltaisuuksia. Oikeusavustajan ja edunvalvojan tehtävänä on hoitaa yksityisen kansalaisen asioita ja pitää huoli siitä, että asiakkaan oikeusturva toteutuu. (HE 45/2008.)

Sekä edunvalvojan että oikeusavustajan tehtävien luonteessa on edellä mainitun lisäksi myös muita samankaltaisuuksia. Molempien tulee hoitaa työnsä niin, että asiakkaan etu on ykkössijalla. Molempien työtehtävien luonteessa on myös samaa se, että työtehtävien hoitoa ei valvo työnantaja vaan ulkopuolinen taho. Julkisten oikeusavustajien työtehtävien hoitoa valvoo Suomen Asianajajaliitto ja edunvalvojia taas maistraatti. (HE 45/2008.)

Vaikka edunvalvojan ja oikeusavustajan työtehtävien luonteessa on paljon samankaltaisuutta, niin niissä löytyy myös eroja. Edunvalvontatyö pitää sisällään muun muassa omaisuuden hoitoa ja käyttöä, maksuliikenteen hoitamista sekä kirjanpidon päivittämistä. Usein edunvalvoja kohtaa työssään myös oikeudellisia ongelmia esimerkiksi perintö- ja avioliitto-oikeudellisia ongelmia, joiden ratkaisemiseen hän joutuu käyttämään oikeudellista harkintaa. Oikeusaputoimisto pystyy auttamaan edunvalvojaa oikeudellisten ongelmien ratkaisemisessa, joten oikeusaputoimisto sopii hyvin toimintaympäristönä edunvalvontatyöhön. (HE 45/2008.)

Oikeusaputoimistoja on suhteellisen tiheästi ympäri Suomea. Tiheä toimipaikkaverkosto takaa sen, että edunvalvontapalvelujen siirtyessä oikeusaputoimistoon, edunvalvontapalveluita on saatavilla tasapuolisesti ympäri maata. Edellä mainitut perustelut tukevat edunvalvontapalveluiden siirtämistä oikeusaputoimistojen yhteyteen ja lopulta edunvalvontapalvelut siirrettiin oikeusaputoimistoihin. (HE 45/2008.)

3 YLEINEN EDUNVALVONTA

3.1 Yleistä

Edunvalvonnan tarve aikuisväestössä on lisääntynyt ja lisääntyy jatkossakin. Tilastokeskuksen antamien tietojen perusteella vuonna 1980 väestöstä 16,49 prosenttia oli yli 59-vuotiaita ja yli 69-vuotiaita 7,76 prosenttia. Vuoteen 1996 mennessä luvut olivat kasvaneet yli 59-vuotiaiden kohdalla 19,16 prosenttiin ja yli 69-vuotiaiden kohdalla 9,87 prosenttiin. Saavuttaessa vuoteen 2012 luvut olivat kehittyneet niin, että yli 59-vuotiaiden osuus väestöstä oli 25,94 prosenttia ja yli 69-vuotiaiden osuus oli vastaavasti 12,65 prosenttia. Luvuista ilmenee, että yli 59-vuotiaiden prosenttiosuus väestöstä on kasvanut väestön ikääntymisen johdosta vuodesta 1980 vuoteen 2012 mennessä 57,30 prosenttia. (Tilastokeskus 2013.)

Ihmisen vanhetessa hänen toimintakykynsä heikkenee. Vanheneminen tuo useasti mukanaan sairauksia ja niihin liittyviä oireita, jotka molemmat saattava johtaa siihen, ettei vanhus pysty enää huolehtimaan asioistaan. Tällöin vanhukselle voidaan määrätä esimerkiksi edunvalvoja hoitamaan hänen asioitaan. (Välimäki 2008, 11–12.)

3.2 Holhustoimilain mukainen edunvalvonta

Holhustoimilain 1. §:n mukaan: *”Holhustoimen tarkoituksena on valvoa niiden henkilöiden etua ja oikeutta, jotka eivät vajaavaltaisuuden, sairauden, poissaolon tai muun syyn vuoksi voi itse pitää huolta taloudellisista asioistaan.”* Edellä olevalla tarkoitetaan sitä, että holhous on tarkoitettu niille ihmisille, jotka eivät pysty huolehtimaan omista asioistaan. Ihminen ei pysty huolehtimaan omista asioistaan esimerkiksi silloin, jos hänellä on jokin sairaus, vamma, heikentynyt terveydentila tai muu vastaava syy.

Holhustoimilain mukaisen edunvalvonnan tarkoituksena on huolehtia henkilön taloudellisista asioista ja eduista. Edunvalvoja voidaan määrätä myös hoitamaan henkilö koskevia asioita esimerkiksi huolenpidon, hoidon ja kuntoutuksen järjestämistä. (Välimäki 2008, 1.) Maistraatti voi määrätä edunvalvojan hoitamaan myös yksittäistä oikeustoimea esimerkiksi päämiehen kiinteistön myymistä (Edunvalvojan henkilö ja tehtävät 2013).

3.3 Edunvalvojan tehtävät

Edunvalvojan tehtävänä on huolehtia päämiehen omaisuudesta. Omaisuutta tulee hoitaa niin, että omaisuudesta ja sen tuotosta päämies saa kaiken mahdollisen hyödyn. Edunvalvojan tulee huolehtia myös siitä, että päämies saa omaan käyttöönsä riittävän määrän käyttövaroja. (Edunvalvojan tärkeimmät tehtävät 2013.) Käyttövaroilla tarkoitetaan rahamäärää, joka päämiehelle annetaan omaan käyttöön omista rahoistaan (HolTL 38 §). Edunvalvojan tulee ilmoittaa pankkiin henkilöt, jotka saavat nostaa päämiehen käyttörahoja (Edunvalvojan tärkeimmät tehtävät 2013).

Edunvalvojan tulee tiedustella päämiehensä mielipidettä ennen päätöksentekoa päämiehelle tärkeässä asiassa, mikäli päämies kykenee ymmärtämään asian merkityksen (Edunvalvojan tärkeimmät tehtävät 2013). Edunvalvojan tulee ilmoittaa päämiehen tulomaksajille esimerkiksi Kelalle päämiehen tilinumero. Päämiehen ollessa kiinnostunut omasta taloudellisesta tilanteestaan esimerkiksi hänen halutessaan tietää edunvalvontatilinsä saldon, tulee edunvalvojan antaa päämiehelle hänen pyytämänsä tiedot. (Edunvalvojan henkilö ja tehtävät 2013.)

Edunvalvojan tulee pitää kirjanpitoa päämiehensä varoista, veloista sekä tilikauden tapahtumista (Edunvalvojan tärkeimmät tehtävät 2013). Edunvalvojan tulee tehdä omaisuusluettelo maistraatille kolmen kuukauden kuluessa edunvalvonnan alkamisesta. Omaisuusluettelosta tulee käydä ilmi edunvalvojan hoidettavanaan olevat päämiehen varat ja velat. (HolTL 48 §.)

3.4 Edunvalvojan määrääminen henkilölle

Maistraatti ja käräjäoikeus voi määrätä henkilölle edunvalvojan. Maistraatti voi määrätä edunvalvojan henkilölle silloin, kun asianomainen ymmärtää asian merkityksen sekä hyväksyy sen, että tietystä henkilöstä tulee hänen edunvalvojansa. Käräjäoikeus voi taas määrätä henkilölle edunvalvojan siinä tapauksessa, että hakija ei kykene ymmärtämään edunvalvonnan määräämisen merkitystä tai tapauksessa, jossa joku muu kuin henkilö itse hakee tälle edunvalvojaa. (Edunvalvonnan tarve ja sen järjestäminen 2013.)

Henkilön ollessa edunvalvonnan tarpeessa, tulee hänen tai edunvalvonnan tarpeen havaitsevan kääntyä maistraatin puoleen. Edunvalvonnan määräämistä koskeva prosessi saadaan käyntiin, kun hakemus tai ilmoitus edunvalvonnan tarpeesta olevasta henkilöstä jätetään maistraattiin. Saatuaan hakemuksen tai ilmoituksen tulee maistraatin ottaa selvää siitä, onko edunvalvontaan ehdotettu henkilö edunvalvonnan tarpeessa.

Maistraatti selvittää asiaa muun muassa lääkärintodistuksen pohjalta ja kuulemalla sosiaaliviranomaisia sekä terveydenhuollon ammattihenkilöstöä. Maistraatti voi kuulla edunvalvontaan ehdotettua henkilöä tapauksessa, missä lääkärinlausunnossa todetaan niin. Maistraatti voi tarvita tietoa edunvalvontaan ehdotetun henkilön tilasta ja olosuhteista. Edellä mainittuja tietoja voivat antaa maistraatille edunvalvontaan ehdotetun henkilön sukulaiset ja ystävät. (Edunvalvojan henkilö ja tehtävät 2013.)

Edunvalvojana voi toimia kuka tahansa, joka soveltuu tehtävään ja on antanut henkilökohtaisen suostumuksensa. Edunvalvojana voi toimia esimerkiksi vanhuksen lähiomainen, muu läheinen tai valtion yleinen edunvalvoja. Edunvalvojaa henkilölle voivat hakea maistraatti, edunvalvontaan määrättävän vanhempi, aviopuoliso, lapsi tai muu läheinen henkilö. Henkilö voi myös hakea itselleen edunvalvojaa, jos hän ei enää pysty huolehtimaan omista asioistaan. (Edunvalvojan henkilö ja tehtävät 2013.)

3.5 Holhousviranomainen

Maistraatin tehtävä on toimia holhousviranomaisena. Holhousviranomaisen tehtäviin kuuluvat edunvalvojen toiminnan valvominen, joka pitää sisällään esimerkiksi vuositilien ja päätöstilien tarkistamiset sekä lupien myöntämiset päämiehen puolesta tehtäviin oikeustoimiin. Holhousviranomaisen tehtäviin kuuluu myös pitää valtakunnallista holhousasioiden rekisteriä. (Holhousviranomainen 2013.)

Maistraatti antaa myös neuvoja edunvalvonnan määräämiseen liittyvissä asioissa (Holhoustoimi 2013). Maistraatti voi määrätä edunvalvojan henkilölle silloin, kun asianomainen ymmärtää asian merkityksen sekä hyväksyy sen, että tietystä henkilöstä tulee hänen edunvalvojansa. Edunvalvojan ollessa estynyt tai jäävi hoitamaan oikeustoimea päämiehen puolesta, tulee maistraatin määrätä edunvalvojalle sijainen. (Edunvalvojan toiminnan valvonta 2013.)

3.6 Edunvalvontavaltuutus

Ennen edunvalvontavaltuutuslain säätämistä lainsäädännössä ei ollut erityisiä säännöksiä, joilla henkilö pystyisi varautumaan etukäteen toimintakykynsä heikkenemiseen. Edunvalvontavaltuutuksen tarkoituksena on turvata henkilön taloudellisten asioiden hoito sen jälkeen, kun hän ei enää itse kykene hoitamaan niitä. (HE 52/2006.)

Yleisesti ottaen edunvalvonnalla ja edunvalvontavaltuutuksella on sama tavoite. Molemmissa pyritään huolehtimaan päämiehen asioista, silloin kun hän ei enää itse kykene pitämään niistä huolta. Edunvalvontavaltuutuksen ja edunvalvonnan erona on lähinnä se, että edunvalvontavaltuutuksessa valtuuttaja voi itse valita valtuutetun ja määrittellä ne asiat, jotka hän haluaa valtuutetun hoitavan. Edunvalvoja määrätään henkilölle taas käräjäoikeuden tai maistraatin päätöksellä eikä päämies voi vaikuttaa siihen, että kenestä tulee hänen edunvalvojansa. Eroa on myös viranomaisvalvonnalla. Päämiehen itse valitessaan valtuutetun, valtuutetun toimintaan ei tarvitse kohdistaa niin paljon valvontaa kuin edunvalvojan toimintaan, koska edunvalvontavaltuutuksessa valtuuttaja valitsee asioidensa hoitamiseen luotettavan henkilön. (HE 52/2006.)

Laki edunvalvontavaltuutuksesta säädettiin, ja se astui voimaan 1.11.2007. (Laki edunvalvontavaltuutuksesta). Edunvalvontavaltuutuslain säätämällä on pyritty siihen, että ihmisen toimintakyvyn heiketessä ensisijaisena vaihtoehtona olisi edunvalvontavaltuutus ja näin edunvalvontojen määrä ei kasvaisi niin nopeasti kuin tähän mennessä (Välimäki 2008, 159).

Valtuuttaja saa itse määrittellä valtuutuksen kattamat asiat. Valtuutus voidaan antaa valtuuttajan taloudellisia tai henkilöä koskevia asioita tai molempien hoitamista varten. (HE 52/2006.) Henkilöä koskeviin asioihin lukeutuvat muun muassa huolenpidon, hoidon sekä kuntoutuksen järjestäminen (Välimäki 2008, 1). Valtuutettu ei kuitenkaan voi saada kelpoisuutta edustaa päämiestään henkilöä koskevissa asioissa siinä tapauksessa, että asiat koskevat korostetusti päämiestä henkilönä (HE 52/2006). Holhous-toimilain 29. §:n mukaan korostetusti henkilökohtaisia asioita ovat seuraavat: suostumus avioliittoon, lapseksiottaminen, isyyden tunnustaminen, tunnustetun isyyden hyväksyminen, testamentin tekeminen ja peruuttaminen sekä edellä mainittuihin rinnastettavat oikeustoimet.

Valtuuttaja voi vapaasti määritellä valtakirjassaan, millaista valvontaa hän haluaa kohdistaa valtuutetun toimintaan. Valvonta voi olla perusmuotoista tai laajennettua valvontaa. (Välimäki 2008, 158, 168.) Perusmuotoinen valvonta pitää sisällään omaisuusluettelon tekemisen, joka tulee laatia maistraatille kolmen kuukauden sisällä edunvalvontavaltuutuksen vahvistamisesta. Perusmuotoisessa valvonnassa valtuutetun tulee pitää kirjaa päämiehensä varallisuudesta, veloista, tuloista ja menoista. Perusmuotoinen valvonta ei pidä sisällään ollenkaan lupavalvontaa. (Välimäki 2008, 168.)

Mikäli päämies haluaa, että valtuutetun toimintaan kohdistetaan laajennettua valvontaa, tulee siitä erikseen mainita valtakirjassa. Laajennettu valvonta voi pitää sisällään perusmuotoisesta valvonnasta laajempaan valvontaa tai ääritapauksessa yhtä laajaa tilivalvontaa ja lupavalvontaa kuin edunvalvonnassa. Laajalla tilivalvonnalla edunvalvonnassa tarkoitetaan sitä, päämiehen omaisuudesta, veloista, tuloista ja menoista pitää laatia vuosittain tili maistraatille tai edunvalvonnan päättyessä päätöstili. Laajalla lupavalvonnalla tarkoitetaan taas sitä, että kaikkiin oikeustoimiin esimerkiksi kiinteistön myyntiin pitää hakea lupa maistraatilta. (Välimäki 2008, 168–169.) Päämies voi halutessaan myös päättää, ettei valtuutetun toimiin kohdistu maistraatin lupakontrollia tai vuositilintarkastusta (Välimäki 2008, 158, 168).

On olemassa sellaisia valvonnan muotoja, joita ei voida poistaa edunvalvontavaltuutuksella oli sitten kyse perusmuotoisesta valvonnasta tai laajennetusta valvonnasta. Näitä valvonnan muotoja ovat omaisuusluettelon laatiminen ja tilin vaatiminen valtuutetulta maistraatin toimesta, mikäli on syytä epäillä valtuutetun toimia. (Välimäki 2008, 158, 168–169.)

Edunvalvontavaltuutus syntyy seuraavasti. Ensin päämies laatii edunvalvontavaltakirjan. Edunvalvontavaltakirja on määrämuotoinen asiakirja, jonka muotovaatimukseen kuuluvat muun muassa seuraavat. Valtakirjan antajan tulee olla 18 vuotta täyttänyt ja oikeustoimikelpoinen, valtuutus on tehtävä kirjallisesti sekä kahden esteettömän todistajan tulee olla yhtäaikaaisesti läsnä valtuuttajan allekirjoittaessa tai tunnustaessa valtakirjassa olevan allekirjoituksen. (Välimäki 2008, 9, 160–161.) Oikeustoimikelpoisuudella eli oikeustoimikyvyllä tarkoitetaan sitä, että henkilö voi tehdä itsenäisesti kauppvoja, ottaa velkaa sekä tehdä muitakin oikeustoimia. Oikeustoimikykyisestä ihmisestä käytetään nimitystä täysivaltainen. (Suojanen, Savolainen & Vanhanen 2008, 53.)

Edellä mainittujen toimenpiteiden jälkeen todistajat allekirjoittavat valtakirjan sekä ovat tietoisia siitä, että kyseessä on edunvalvontavaltakirja (Välimäki 2008, 9, 160–161). Edunvalvontavaltakirjan laatimisen jälkeen valtakirja luovutetaan valtuutetulle. Jotta edunvalvontavaltakirja tulisi voimaan, tulee maistraatin vahvistaa se valtuutetun aloitteesta. Valtuutettu voi kuitenkin pyytää maistraattia vahvistamaan edunvalvontavaltakirjan vasta sitten, kun päämies on tullut muun muassa sairauden vuoksi kykenemättömäksi hoitamaan taloudellisia tai henkilökohtaisia asioitaan tai molempia. Maistraatin vahvistamisen jälkeen valtuutetulla on oikeus edustaa päämiestä oikeustoimissa ja prosesseissa. (Välimäki 2008, 9, 160–161.)

Edunvalvontavaltuutuslain 11. §:n mukaan edunvalvontavaltuutus voi lakata seuraavissa kuudessa tapauksessa: valtuutus peruutetaan ja peruuttaminen tulee voimaan, päämies kuolee, valtuutettu ilmoittaa maistraatille luopuvansa tehtävästä, päämiehelle määrätään edunvalvoja, valtuutus päättyy valtakirjassa mainittavan tietyn ehdon tai aikamääräyksen johdosta tai päämies asetetaan konkurssiin.

Tehtävien hoitamisen päättyessä valtuutetun tulee tehdä päätöstili tehtävien hoidosta. Päätöstiliä ei kuitenkaan luovuteta maistraatille vaan sille taholle, jolla on oikeus ottaa päämiehen omaisuus vastaan esimerkiksi edunvalvoja, joka käy hoitamaan päämiehen asioita. (Välimäki 2008, 168.)

4 EDUNVALVONNAN PÄÄTTYMINEN

4.1 Yleistä

Edunvalvonta voi päättyä monesta syystä. Holhoustoimilaissa on lueteltu syyt, joiden perusteella edunvalvonta päättyy. Edunvalvonta voi päättyä suoraan holhoustoimilain 17. §:n 1 momentin nojalla seuraavissa tapauksissa: päämies kuolee, määräaikaisen tehtävän aikaraja on käytetty loppuun, tietty yksittäinen tehtävä on suoritettu, päämies on tullut täysi-ikäiseksi eli täyttänyt 18 vuotta edunvalvonnan perustuessa alaikäisyyteen.

4.2 Päämiehen kuolema

Edellä kerrotun perusteella tiedetään se, että edunvalvonta voi päättyä myös päämiehen kuolemaan. Päämiehen kuollessa edunvalvonta ja edunvalvojan toimivalta päätty-

vät välittömästi. Kaikki päämiehen kuoleman jälkeen tehdyt toimenpiteet vaativat aina jonkinlaisen perusteen. Edunvalvojan ei kuulu enää hoitaa kuolinpesän asioita päämiehen kuoltua, mutta aina se ei kuitenkaan mene niin. (Tiainen-Hyrkäs 2010.)

Holhustoimilain 59. §:n mukaan edunvalvontatehtävän päätyttyä edunvalvojan tulee luovuttaa mahdollisimman pian hoidossaan oleva omaisuus päämiehelle, uudelle edunvalvojalle tai siihen oikeutetulle. Kun edunvalvoja ei pysty päämiehen kuollessa luovuttamaan omaisuutta heti pesän osakkaiden yhteishallintoon, voi edunvalvoja luovuttaa päämiehen omaisuuden sellaiselle kuolinpesän osakkaalle, joka voi huolehtia pesän omaisuudesta perintökaaren 18. luvun 3. §:n mukaisesti. Perintökaaren 18. luvun 3. §:n mukaisesti: ”*Kunnes kaikki osakkaat tai se, jonka muutoin on hallittava pesää, ovat ottaneet pesän omaisuuden haltuunsa, on osakkaan, joka asui perittävän kuollessa tämän kanssa tai joka muutoin voi pitää huolta omaisuudesta, hoidettava siitä, jolle se ole holhoojan, toimitsijan tai muun hoidettavana.*” Edellä olevalla tarkoitetaan sitä, mikäli kuolinpesä ei ole edunvalvojan, toimitsijan tai muun hoidettavana, tulee siitä huolehtia osakkaan, joka asui perittävän kanssa tämän kuollessa tai osakkaan, joka voi muuten huolehtia ja hoitaa omaisuutta sen ajan, että kuolinpesän osakas tai osakkaat ovat ottaneet kuolinpesän haltuunsa.

Perintökaaren 18. luvun 4. §:n mukaisesti, mikäli kukaan perintökaaren 3. §:n 1. momentissa tarkoitettu henkilö ei ota hoitaakseen edesmenneen henkilön omaisuutta, tulee omaisuutta käydä hoitamaan henkilö, ”*jolle se olosuhteisiin katsoen lähinnä kuuluu.*” Henkilöä, ”*jolle se olosuhteisiin katsoen lähinnä kuuluu*” tarkoitetaan esimerkiksi isännöitsijää, sairaalan johtajaa tai naapuria. Mikäli kukaan ei edellä mainituissa perintökaaren kohdissa käy huolehtimaan ja hoitamaan edesmenneen henkilön omaisuutta, voidaan paikkakunnan poliisiviranomaisella nähdä olevan velvollisuus huolehtia omaisuudesta. (Jääskeläinen, edunvalvojan tehtävät päämiehen kuoltua.)

Edunvalvojan luovuttaessa omaisuutta, tulee luovutuksesta ilmoittaa vähintään seitsemän päivää etukäteen ennen luovutuksen tapahtumista tiedossa oleville pesän osakkaille. Tiedossa olevilla pesän osakkailta tarkoitetaan sitä, että heidän olinpaikka ja henkilöllisyys on selvillä. (HolTL 59 §.)

4.3 Edunvalvonnan päättyminen muista syistä

Edellä esiteltiin lyhyesti syyt, joiden johdosta edunvalvonta voi päättyä. Edunvalvonta voi päättyä suoraan holhoustoimilain 17. §:n 1. momentin nojalla päämiehen kuoleman lisäksi seuraavissa tapauksissa: määräaikaisen tehtävän aikaraja on käytetty loppuun, tietty yksittäinen tehtävä on suoritettu, päämies on tullut täysi-ikäiseksi eli täytänyt 18 vuotta edunvalvonnan perustuessa alaikäisyyteen.

Edunvalvonta voi lakata myös suoraan ilmoituksen nojalla holhoustoimilain 17. §:n 2. momentin mukaan seuraavaksi esitetystä tapauksesta. Edunvalvojan sijaisena toimivan henkilön tehtävä lakkaa edunvalvojan ja sijaisen ilmoittaessaan edunvalvojaa sitovan esteen poistumisesta maistraatille. Mikäli edunvalvoja ja hänen sijaisensa ovat asiasta eri mieltä, tekee käräjäoikeus päätöksen joko edunvalvojan tai hänen sijaisensa hakemuksesta. Yleensä edunvalvojan sijainen on määrätty hoitamaan yksittäisen tehtävän esimerkiksi vajaavaltaisen edustaminen oikeustoimessa. Tällöin tehtävä päättyy tultuaan suoritetuksi eikä ilmoitusta tehtävän päättymisestä tarvitse tehdä maistraattiin. (Välimäki 2008, 66.)

Edunvalvonta voi lakata myös tuomioistuimen tai maistraatin päätöksen nojalla. Tuomioistuin voi vapauttaa edunvalvojan tehtävästään seuraavaksi mainittavissa tapauksissa. Edunvalvoja osoittautuu kykenemättömäksi tai sopimattomaksi hoitamaan tehtäviään, edunvalvojan pyynnöstä, edunvalvojan ja päämiehen yhteisestä hakemuksesta, mikäli katsotaan, ettei päämies tarvitse enää edunvalvontapalveluita tai on olemassa jokin muu erityinen syy vapauttaa edunvalvoja tehtävästään. Tuomioistuin voi myös päättää edunvalvonnan lakkaamisesta, mikäli päämies ei ole enää edunvalvontapalveluiden tarpeessa. (Välimäki 2008, 66–67.)

Maistraatti pystyy päättämään edunvalvojan vapauttamisesta seuraavissa tapauksissa. Mikäli kyseessä on muu henkilö kuin alaikäisen huoltaja, pystyy maistraatti vapauttamaan edunvalvojan tehtävästään edunvalvojan omasta pyynnöstä. Maistraatin vapauttaessa edunvalvoja tehtävästään edunvalvojan omasta pyynnöstään ei suinkaan tarkoita sitä, että edunvalvonta lakkaisi kokonaan, vaan vapauttamista pyytänyt edunvalvoja vapautetaan tehtävästään ja tilalle nimitetään uusi edunvalvoja. Maistraatti pystyy myös lakkauttamaan edunvalvojan tehtävän silloin, kun edunvalvoja ja päämies hakevat sitä yhdessä niin, että päämies ei tarvitse enää edunvalvontapalveluita ja päämies myös ymmärtää asian. (Välimäki 2008, 66–67.)

5 PÄÄTÖSTOIMET PÄÄMIEHEN KUOLLESSA

5.1 Yleistä

Kun päämies kuolee, syntyy kuolinpesä ja kuolleen päämiehen kaiken omaisuuden kuuluisi siirtyä varoineen ja velkoineen osakkaille ja kuolinpesän yhteishallintoon. Kuolinpesän omaisuutta ei saada aina luovutettua heti osakkaille ja kuolinpesän yhteishallintoon päämiehen kuoltua esimerkiksi tilanteissa, joissa ei ole tiedossa asioiden hoitamista jatkavaa henkilöä. Tällöin edunvalvojalla voidaan nähdä olevan velvollisuus huolehtia kuolinpesän omaisuudesta niin kauan, kunnes kuolinpesä voidaan luovuttaa. (Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmän kannanotto 28.10.2009.)

Edunvalvoja ei pysty kuitenkaan perimään kuolemanjälkeisistä toimenpiteistä edunvalvonta- tai muuta palkkiota, mutta toimenpiteistä syntyneet kulut voidaan kuitenkin periä suoraan kuolinpesästä. Edunvalvojan olisi hyvä selvittää päämiehen omaiset edunvalvontatehtävän aikana, jotta omaisuus olisi helpompi luovuttaa osakkaille ja kuolinpesän yhteishallintoon päämiehen kuoleman jälkeen. (Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmän kannanotto 28.10.2009.)

5.2 Erilaiset kuolinpesätilanteet edunvalvonnan kannalta

Kuolinpesätilanteet voidaan jakaa kolmeen ryhmään seuraavasti: kuolinpesän osakkaat ovat tiedossa ja ottavat kuolinpesän hallintaansa, päämies on kuollut ilman perillisiä ja päämiehen kuolinpesän osakkaat ovat passiivisia, eivätkä huolehdi kuolinpesän asioista. Tulevissa luvuissa käsitellään kolmea kuolinpesätilannetta ja niiden menettelytapoja. (Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmän kannanotto 28.10.2009.)

5.2.1 Kuolinpesän osakkaat ovat tiedossa

Kuolinpesän osakkaiden ollessa tiedossa tulee kuolleen päämiehen omaisuus luovuttaa pikimmiten osakkaiden yhteishallintoon. Päämiehen edunvalvonta-asioiden hoito päättyy heti päämiehen kuollessa, ja kuolemanjälkeiset toimet kuuluvat kuolinpesän ja sen osakkaiden hoidettavaksi. Mikäli edunvalvoja haluaa hoitaa päämiehen muita kuin edunvalvonnan päättymiseen liittyviä tehtäviä päämiehen kuoleman jälkeen, tulee edunvalvojan sopia asioiden hoidosta kuolinpesän osakkaiden kanssa. Asioiden hoi-

tamista varten edunvalvojalle tulee olla osakkaiden valtuutus. (Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmän kannanotto 28.10.2009.)

Edunvalvojan luovuttaessa omaisuutta tulee luovutuksesta ilmoittaa vähintään seitsemän päivää etukäteen ennen luovutuksen tapahtumista tiedossa oleville pesän osakkaille (HoITL 59 §). Tässä kuolinpesätilanteessa voidaan omaisuus luovuttaa pikimmiten päämiehen kuoleman jälkeen. Koska omaisuus saadaan luovutettua mahdollisimman nopeasti, jäävät edunvalvojan toimetkin päämiehen kuoleman jälkeen vähäisiksi ja ongelmattomiksi. (Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmän kannanotto 28.10.2009.)

5.2.2 Päämies kuollut ilman perillisiä

Kun päämies on kuollut, tulee edunvalvojan selvittää päämiehen perilliset. Päämiehen perilliset saadaan selville hankkimalla sukuselvitys. Mikäli päämies kuului kirkkoon, voidaan sukuselvitys hankkia keräämällä virkatodistuksia seurakunnista. Virkatodistuksella tarkoitetaan virallista todistusta henkilön väestörekisterijärjestelmässä olevista henkilötiedoista. Mikäli päämies ei kuulunut kirkkoon, voidaan sukuselvitys hankkia maistraatista. Maistraattien ja seurakuntien lisäksi sukuselvitys voidaan hankkia sukuselvityspalvelua tarjoavalta taholta. (Perillisittä kuolleiden jäämistöt 2013.)

Mikäli sukuselvityksessä ei löydy perillisiä eikä päämies ole tehnyt testamenttia, omaisuus luovutetaan valtiolle. Kun sukuselvitys on valmistunut, tulee kuolemantapauksesta ilmoittaa Valtiokonttorille. (Perillisittä kuolleiden jäämistöt 2013.) Ilmoituksen voi tehdä Valtiokonttorin verkkosivuilta löytyvällä lomakkeella tai muulla vastaavalla ilmoituksella, josta ilmenee samat tiedot. Ilmoituksessa tulisi kertoa seuraavat asiat: perinnönjättäjä, perinnönjättäjän henkilötunnus ja kuolinpäivä, perinnönjättäjän omaisuus, kenen hoidossa kuolinpesä on, ilmoittaja esimerkiksi edunvalvoja sekä allekirjoitus ja päivämäärä. Lomake tai vastaava ilmoitus toimitetaan Valtiokonttorin kirjaamoon. (Perittävä ei ole tehnyt testamenttia 2013.)

Kun Valtiokonttori saa ilmoituksen, tulee Valtiokonttorin valita pesänhoitaja huolehtimaan kuolinpesän asioista ja perunkirjoituksen valmisteleminen. Kun pesänhoitaja on valittu, tulee pesänhoitajan olla yhteydessä edunvalvojan ja sopia kuolleen päämiehen omaisuuden sekä pesänhoidon luovuttamisesta pesänhoitajalle. (Perittävä ei ole tehnyt testamenttia 2013.) Valtiokonttorilla on oikeus käsitellä ainoastaan sellaisten henkilöiden kuolinpesiä, joilla ei ole perillisiä (Perillisittä kuolleiden jäämistöt 2013).

Tässä kuolinpesätilanteessa voidaan nähdä edunvalvojalle olevan enemmän toimenpiteitä kuin kuolinpesätilanteessa, missä kuolinpesän osakkaat ovat tiedossa ja ottavan kuolinpesän hallintaansa. Edunvalvojan toimenpiteitä perillisittä kuolleen päämiehen kuoleman jälkeen lisäävät seuraavat: sukuselvityksen saaminen ja asian käsittely Valtiokonttorissa kestää oman aikansa eikä omaisuutta saada luovutettua heti päämiehen kuoleman jälkeen. (Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmän kannanotto 28.10.2009.)

5.2.3 Päämiehen kuolinpesässä on passiivisia osakkaita

Tässä kuolinpesätilanteessa edunvalvojalla on velvollisuus huolehtia kuolinpesän asioista niin kauan, ettei vahinkoa pääse syntymään. Kaikki edunvalvojan tekemät toimet kuolinpesän lukuun tulee olla perusteltuja. Lisäksi toimiin tulee olla tapauskohtainen valtuutus osakkailta tai toimiin tulee löytyä peruste perintökaaresta. Passiivisten osakkaiden omaavissa kuolinpesätilanteissa pyritään lähtökohtaisesti siihen, että passiiviset osakkaat saadaan hoitamaan ja huolehtimaan kuolinpesän asioista. Mikäli he kokevat tarvitsevänsä apua kuolinpesän asioiden hoidossa, voidaan heille antaa opastusta ja neuvoa. (Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmän kannanotto 28.10.2009.)

5.3 Päätöstili

Edunvalvojan tulee tehdä selvitys päämiehen taloudellisten asioiden hoidosta vuosittain tai päätöstilin muodossa (Välimäki 2008, 121). Holhoustoimilain 55. §:n mukaan vuositili ja päätöstili pitää sisältää seuraavat: päämiehen varat ja velat tilikauden alussa ja lopussa, veloissa ja varoissa tapahtuneet muutokset tilikautena, edunvalvojan tekemät merkittävimmät oikeustoimet päämiehen puolesta, muut edunvalvojan tekemät toimenpiteet päämiehen omaisuuden hoitamiseksi sekä päämiehen vallittavaksi annettu omaisuus. Edellä mainitut tiedot tulee ilmoittaa sellaisessa muodossa, että maist-

raatti pystyy valvomaan omaisuuden hoitoa ja sitä, miten omaisuuden hoitosuunnitelmaa on noudatettu. (HolTL 55 §.) Omaisuuden hoitosuunnitelmalla tarkoitetaan sitä, että edunvalvoja laatii päämiehen omaisuuden hoitamisesta suunnitelman, jonka maistraatti hyväksyy. Omaisuuden hoitosuunnitelma tulee laatia edunvalvojan työtä helpottamaan tapauksessa, kun päämiehellä on varallisuutta huomattava määrä tai sen hoitaminen osoittautuu vaikeaksi. (Välimäki 2008, 75–76.)

Vuositilin ja päätöstilin pääasiallinen ero on seuraava. Vuositili annetaan kalenteri-vuosittain tarkastettavaksi maistraattiin edunvalvonnan jatkuessa, kun taas päätöstili annetaan edunvalvonnan päätyttyä esimerkiksi päämiehen kuolemaan. (Välimäki 2008, 121.) Päätöstili tulee tehdä siltä ajalta, jolta vuositiliä ei ole tehty. Tästä esimerkkinä, että päämiehelle on tehty viimeisin vuositili ajalle 1.1.- 31.12.2012, päätöstili tehdään siten ajankohdalle 1.1.2013 alkaen kuolinpäivään asti. Mikäli edunvalvoja ei ole tehnyt päämiehen edunvalvonta-ajalta vuositiliä kertaakaan, tulee päätöstili antaa koko edunvalvonta-ajalta. (Välimäki 2008, 125.) Päätöstili tulee antaa maistraatille viipymättä edunvalvonnan päätyttyä (Heikkinen, Heusala, Mäkelä & Nuotio 2003, 22).

Edunvalvoja voi vapautua päätöstilin teosta seuraavassa tapauksessa. Mikäli kyseessä on alaikäisen edunvalvonta ja sitä ei ole ollut tarpeellista merkitä holhousasioiden rekisteriin, ei edunvalvoja ole velvollinen antamaan päätöstiliä tehtävien hoidosta. (Välimäki 2008, 125.) Päätöstilin normaalista sisällöstä voidaan poiketa holhoustoimilain 55. §:n 3. momentin mukaan tapauksessa, jossa päämiehen edunvalvojana on joku päämiehen läheinen esimerkiksi aviopuoliso, lapsi tai muu läheinen. Tällöin edunvalvojan hoidettavaan oleva tili tai tietty osa siitä saa olla yleispiirteinen, mikäli tämän voidaan katsoa olevan riittävä hoidettavan omaisuuden laatuun nähden. Tilistä tulee kuitenkin käydä ilmi omaisuudessa tapahtuneet muutokset tilikauden aikana. (HolTL 55 §.)

Kun edunvalvoja on saanut valmiiksi päätöstilin, tulee päätöstili luovuttaa maistraatille tarkastettavaksi. Maistraatin saatua päätöstilin tulee se tarkastaa viipymättä. Maistraatin tulee kiinnittää päätöstilin tarkastamisessa huomiota seuraaviin seikkoihin: miten päämiehen omaisuudesta on huolehdittu, onko tili laadittu säännöksiensä mukaisesti, ja onko päämies saanut omaan käyttöönsä riittävän määrän käyttövaroja. Mikäli maistraatti vaatii nähdä edunvalvontatehtävään liittyviä papereita, tositteita ja edun-

valvojan hoidossa olevia arvopapereita, tulee edunvalvojan antaa maistraatille edellä mainitut edunvalvontatehtävään liittyvät dokumentit. (HolTL 56 §.)

Edunvalvontatehtävän päätyttyä ja maistraatin tarkastettua päätöstilin tulee maistraatin luovuttaa jäljennös päätöstilistä huomautuksineen päämiehen omaisuuden vastaanottamiseen oikeutetulle henkilölle. Päämiehen omaisuuden on oikeutettu vastaanottamaan itse päämies, päämiehen kuolinpesä tai uusi edunvalvoja. Päätöstilin jäljennöksen vastaanottajan, esimerkiksi päämiehen kuolinpesän, tulee päättää, hyväksyvätkö he tilin sellaisenaan vai tuleeko edunvalvojaa kohtaan ryhtyä jonkinlaisiin toimenpiteisiin. Tilin vastaanottajalla on halutessaan oikeus nähdä vuosi- ja päätöstileihin liittyvät tositteet. (Välimäki 2008, 126.)

5.4 Edunvalvojan palkkio

Edunvalvojalla on oikeus periä edunvalvojan palkkio hoitamastaan työstään. Edunvalvojan palkkiolaskelma tulee toimittaa maistraatille vuositilin tai päätöstilin yhteydessä. (Välimäki 2008, 126–127.) Vuoden 2013 tammikuussa on astunut voimaan uusi valtioneuvoston asetus edunvalvojan palkkion suuruudesta. Valtioneuvoston asetus koskee valtion virkasuhteessa olevia yleisiä edunvalvojia ja yksityisiä edunvalvojia, kuten päämiehen läheisiä henkilöitä. Palkkiomuutoksella haluttiin yksinkertaistaa palkkion määräytymisperusteita sekä haluttiin palkkion määräytymistä koskevien käytäntöjen olevan yhtenäisiä kaikkialla Suomessa. (Edunvalvojan palkkio vuonna 2013.)

Uuden valtioneuvoston asetuksen mukaan edunvalvojan palkkio koostuu perusmaksusta ja lisämaksusta. Perusmaksu on suuruudeltaan 440 euroa vuodessa. Vähävaraisen henkilön kohdalla perusmaksu on suuruudeltaan 280 euroa vuodessa. Arvioitaessa henkilön vähävaraisuutta, voidaan arvioinnissa käyttää apuna 14 000 euron vuositulo rajaa. Mikäli henkilön vuositulo on 14 000 euroa tai pienempi, on kyseessä vähävarainen henkilö. (Valtioneuvoston asetus edunvalvojan palkkion suuruudesta, 1 §, 3 §.)

Perusmaksun lisäksi edunvalvoja voi periä 200 euron lisämaksun seuraavista toimenpiteistä. Näitä ovat esimerkiksi toimenpiteet, jotka ovat aiheutuneet edunvalvonnan aloittamisesta tai toimenpide, joka edellyttää holhousviranomaisen lupaa. Edunvalvonnan kestäessä alle vuoden, tulee edunvalvojan palkkio laskea ajanjakson pituuden mukaisesti. Esimerkiksi kuuden kuukauden pituiselle jaksolle, tulee edunvalvojan palkkio laskea seuraavasti. Perusmaksun ja lisämaksun summa jaetaan kahdellatoista

ja kerrotaan kuudella. Näin saadaan laskettua edunvalvojan palkkion suuruus kuudelta kuukaudelta. (Valtioneuvosten asetus edunvalvojan palkkion suuruudesta, 4 §, 6 §.)

6 EDUNVALVOJAN KÄYTÄNNÖN TOIMET JA LAIN EPÄKOHDAT

6.1 Haastattelun toteuttaminen ja lähtökohdat

Toteutin kirjallisen sähköpostihaastattelun oikeusaputoimistojen edunvalvontayksiköiden yleisille edunvalvojille. Laadin sähköpostiviestin, jonka lähetin eri edunvalvontayksiköihin ympäri Suomea. Haastatteluni koostui avoimista kysymyksistä, sillä näin mielestäni jokaisella vastaajalla on mahdollisuus vastata avoimesti haluamallaan tavalla kysymyksiin. Valikoin kirjalliseen haastatteluuni yleiset edunvalvojat seuraavista edunvalvontayksiköistä: Helsinki, Itä-Uusimaa, Keski-Suomi, Kotka, Kouvola, Lahti, Lappeenranta, Länsi-Uusimaa, Pirkanmaa, Rovaniemi, Tampere, ja Turku. Valikoin edellä mainitut edunvalvontayksiköt, sillä tarkoitukseni oli saada vastauksia kattavasti ja mahdollisimman paljon eri toimistoista ympäri Suomea.

Tarkkaa lukumäärää siitä, kuinka moneen edunvalvojaan haastattelin kokonaisuudessaan kohdistui ei ole saatavilla. Tämä johtuu siitä, että osalle toimistojen edunvalvojista sähköpostiviestini meni ensin virastopostiin ja sieltä virastopostin lukija välitti viestin toimistossaan työskenteleville edunvalvojille.

Kaiken kaikkiaan sain vastauksia kahdeksan kappaletta. Osa vastauksista osoittautui suppeiksi ja lyhytsanaisiksi. Tämä oli odotettavissa, sillä yli kolmen vuoden edunvalvontatyökokemukseni pohjalta olen tietoinen, että työ on kiireistä ja hoidettavia asioita on paljon. Osa vastauksista oli kuitenkin riittävän laajoja analyysiä varten. Vastauksien avulla sain työhöni käytännön kokemusta. Seuraavissa luvuissa käsitellään haastattelustani saamiani vastauksia.

6.2 Yleisin syy edunvalvonnan päättymiselle

Kyselyyn vastanneista kaikki olivat sitä mieltä, että yleisin syy edunvalvonnan päättymiselle on päämiehen kuolema. Tämän selittää osittain se, että ikääntyneiden osuus väestöstä on kasvanut, jolloin myös edunvalvottavista aiempaa suurempi osa on vanhuksia.

6.3 Yleisen edunvalvonnan käytännön toimet päämiehen kuoleman jälkeen

Kun edunvalvontaan tulee tieto päämiehen kuolemasta, tulee siitä tiedottaa kaikille niille toimiston työntekijöille, jotka hoitavat päämiehen asioita. Edunvalvonnan päättyessä juoksevien asioiden hoito, kuten esimerkiksi laskujen maksu tulee lopettaa välittömästi. Kaksi kyselyyn vastanneista edunvalvojista kertoi selvittävänsä kuolleen päämiehen tilien saldot kuolintiedon saapuessa edunvalvontaan. He olivat sitä mieltä, että päämiehen tileillä ollessa rahaa yhteensä 1500 euroa voi kyseessä olla vähävarainen kuolinpesä. Summa on kuitenkin suuntaa antava, riippuu päämiehen kokonaistilanteesta ja arvioitujen laskujen määrästä. Mikäli kyseessä on vähävarainen kuolinpesä, ei pesän varoista tule maksaa yhtään laskua, koska rahat on käytettävä hautaus- ja perunkirjoituskuluihin. Mikäli kuolinpesässä on rahaa, jo maksuun laitettut laskut, maksupalvelut tai suoraveloitukset voidaan antaa mennä tililtä. Tulee kuitenkin varmistaa, että kuolinpesän rahat riittävät tulossa oleviin menoihin hautaus- ja perunkirjoituskuluihin. Mitään uusia laskuja ei kuitenkaan tule laittaa enää maksuun.

Kuusi kyselyyn vastanneista edunvalvojista oli sitä mieltä, että kuolinpesän osakkaaseen tai osakkaisiin ollaan yhteydessä edunvalvonnasta tai kuolinpesän osakas tai osakkaat ovat yhteydessä edunvalvontaan päämiehen kuollessa. Tämä on sen vuoksi tärkeää, koska asioiden hoito tulee siirtää mahdollisimman nopeasti kuolinpesän osakkeille tai muulle oikeutetulle. (HoTL 17 § ja 59 §.)

Eroavaisuuksia edellä mainittujen kuuden vastaajan toimintamalleista löytyi siitä, kuinka he ovat yhteydessä kuolinpesän osakkaisiin. Vastaajat ovat yhteydessä omaisiin joko puhelimitse, kirjeitse tai tapaamalla toimistolla. Siitä, miten edunvalvojat ohjeistavat kuolinpesän osakkaita, löytyi taas paljon yhteneväisyyksiä. Edunvalvojat kertoivat ohjeistavansa omaisia seuraavasti. Edunvalvonta on päättynyt päämiehen kuolemaan ja jatkossa omaiset hoitavat kuolinpesän asiat esimerkiksi hautajaisjärjestelyt ja perunkirjoituksen. Yksi kyselyyn vastanneista edunvalvojista kertoi, että kuolinpesän osakkaat eivät tunnu aina ymmärtävän, että edunvalvonta päättyy päämiehen kuolemaan. Sen vuoksi heidän kanssaan joutuu käymään asiasta pitkiäkin keskusteluja.

Kaksi kyselyyn vastanneista edunvalvojista kertoi laativansa kirjeen kuolinpesän osakkeille. Kirjeessä mainitaan muun muassa kuolinpesän tilanne (varat ja velat), sekä edunvalvojan mielessä olevia asioita, jotka kuolinpesä haluaa mahdollisesti hoitaa. Näitä hoidettavia asioita ovat vuokrasopimuksen irtisanominen, asunnon tyhjentämi-

nen sekä puhelinliittymän katkaiseminen. Edunvalvojat vielä lisäsivät mainitsevansa kirjeessään lainmukaisesta perunkirjoituksen tekemisveloitteesta. Toinen edunvalvojista vielä lisäsi, että vähävaraisen kuolinpesien osalta on hyvä olla yhteydessä sosiaalitoimistoon.

Edunvalvojan tulee tehdä myös päätöstili ja edunvalvojan palkkiolasku edunvalvonta-tehtävän päätyttyä. Päätöstili tulee tehdä mahdollisimman nopeasti. Päätöstiliä varten kirjanpito ja omaisuus pitää olla kunnossa. Hakematta olevat Kela-etuudet esimerkiksi lääkekatosta, matkakatosta ja erityiskorvattavista lääkkeistä saatavat korvaukset pitää hakea viimeistään päätöstiliä tehdessä.

Päämiehen kuoleman jälkeen tulee pankkiin ilmoittaa edesmenneen päämiehen käyttöoikeuden muutoksesta ja pankkiyhteyskanavan poistamisesta. Edunvalvonnan yhteistyötahoille esimerkiksi vero toimisto, oikeusaputoimisto ja isännöitsijä tulee myös ilmoittaa edunvalvonnan päättymisestä ja siitä kenelle edesmennyttä päämiestä koskevat asiakirjat tulee jatkossa lähettää. Edunvalvonnan päättyessä käyttöjärjestelmä Edvardiin tulee kirjata muun muassa seuraavat: edunvalvonnan päättyminen sekä kuolinpesän osoitetiedot postinkääntöä varten. Edvard-käyttöjärjestelmä on edunvalvontatoimistoissa käytettävä ohjelma, jonka avulla hoidetaan päämiehen asioita esimerkiksi laskujen maksu sekä ohjelmaan kirjataan myös kaikki päämiestä koskevat tiedot.

Haastattelussa kysyttiin edunvalvojilta myös sitä, onko toimistossa sovittu tietyt ohjeet päämiehen kuoleman jälkeisistä toimista. Kolme vastanneista kertoi, että toimistossa on sovittu perusperiaatteet kuoleman jälkeisistä toimista. He kuitenkin vielä lisäsivät, että aina tulee vastaan erikoisempia tilanteita ja sen vuoksi ei voida sopia muuta kuin perusperiaatteet. Kaksi kyselyyn vastanneista edunvalvojista oli taas sitä mieltä, että toimistossa ei ole sovittu yhteisesti toimista päämiehen kuoleman jälkeen.

Edunvalvontatoimiston olisi hyvä sopia toimiston sisällä tietyt perusperiaatteet kuolintapauksien varalle. Tämä tulisi tehdä sen vuoksi, että jokainen työntekijä olisi tietoinen, miten toimitaan, ja varmistuttaisiin myös siitä, että kaikki tulee hoidetuksi kuolintapauksissa.

6.4 Kuolinpesän luovutus

Kuolinpesän luovutuksessa asioiden hoito siirretään yleisestä edunvalvonnasta edesmenneen päämiehen omaisille. Toisin sanoen kuolinpesän luovutuksen jälkeen joku pesän osakkaista hoitaa kuolinpesän asioita ja kaikki edunvalvontaan tulleet kuolinpesän postit tulee jatkossa lähettää kuolinpesän hoitajalle.

Kuolinpesän luovutuksessa edunvalvojan tulee luovuttaa hänen hallussaan olevat kaikki kuolinpesän tärkeät asiakirjat (testamentti, osakekirja, asunto-osakekirja), laskut ja muut mahdolliset asiakirjat kuolinpesän hoitajalle. Edunvalvojan tulee ilmoittaa luovutuksesta tiedossa oleville kuolinpesän osakkaille vähintään seitsemän päivää aikaisemmin ennen kuolinpesän luovutusta (HolTL 59 §).

6.5 Kiireelliset toimet päämiehen kuoleman jälkeen

Päämiehen kuollessa yleisen edunvalvonnan tulee hoitaa tietyt kiireelliset toimet riippumatta siitä, onko kuolinpesän osakkaita löydetty. Edunvalvoja joutuu useasti harkitsemaan kiiretoimet tapauskohtaisesti. Kyselyyn vastanneet edunvalvojat olivat eri mieltä siitä, mitkä ovat kiireellisiä toimia päämiehen kuollessa. Vastauksien erilaisuus johtuu ainakin osittain siitä, että jokainen kuolemantapaus on hieman erilainen. Seuraavissa kappaleissa esitellään muutama esimerkki edunvalvojen kertomista kiiretoimista perusteluineen.

Yksi edunvalvojista piti kiireellisenä toimena päätöstilin tekemistä. Holhustoimilain 52. §:n mukaan päätöstili tulee tehdä mahdollisimman nopeasti edunvalvontatehtävän päätyttyä. Toinen kyselyyn vastanneista edunvalvojista piti kiireellisenä toimena taas sitä, että toimistoon saapuvista laskuista tulee siirtää eräpäivät. Tämä tulee tehdä sen takia, koska kuolinpesälle ei saa aiheutua ylimääräisiä kuluja.

Kaksi vastanneista piti taas kiireellisenä toimena juoksevien menojen hoitamista esimerkiksi vastikkeen maksamista. Juoksevien kulujen hoitamisessa on hyvä muistaa se, että rahavaroista pitää pystyä maksamaan hautajais- ja perunkirjoituskulut. Juoksevien kulujen hoitaminen on sen vuoksi tärkeää, koska pesälle ei saa aiheutua vahinkoa.

6.6 Kuolinpesän luovuttamiseen liittyvät hankaluudet ja lain epäkohdat

Kuusi kyselyyn vastanneista edunvalvojista koki kuolinpesän luovutuksessa ongelmana passiiviset kuolinpesän osakkaat, jotka eivät hoida kuolinpesän asioita esimerkiksi hautajaisjärjestelyjä ja perunkirjoitusta. Yksi edunvalvojista koki hyvin haastavana motivoida passiivisia kuolinpesän osakkaita kuolinpesän asioiden hoitoon erityisesti tilanteissa, joissa omaisilla ei ole suhdetta edesmenneeseen henkilöön tai tämä on ollut vähävarainen.

Edunvalvoja lisäsi vielä, että edunvalvontatoimistot ovat keskenään vertailleet käytäntöjä kuolinpesän asioiden hoitamisesta päämiehen kuoleman jälkeen. On käynyt ilmi, että käytännöissä edunvalvojan toimissa päämiehen kuoleman jälkeen on paljon eroavuuksia. Koska lain mukaan edunvalvojan ei tulisi hoitaa päämiehen asioita päämiehen kuoleman jälkeen, lukuun ottamatta kiiretoimia, on sinänsä mielenkiintoista, että kuoleman jälkeisissä toimissa on eroavuuksia.

Lainsäädännön puutteita koskevissa vastauksissa päämiehen kuoleman jälkeisistä toimista, kävi ilmi seuraavaa. Vastauksista korostui se, että lainsäädännössä ei ole tarpeeksi selviä toimintaohjeita edunvalvojan velvollisuuksista päämiehen kuoleman jälkeen. Holhoustoimilakiin pitäisi saada tarkennusta tältä osin.

7 EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN RATKAISU

7.1 Kantelu

Oikeusasiamiehelle on tehty kantelu edunvalvojan tehtävistä päämiehen kuoleman jälkeen (Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu, dnro 3557/4/06). Kantelijat olivat tyytymättömiä tädilleen määrätyn Vantaan kaupungin 1. yleisen edunvalvojan toimintaan. He olivat tyytymättömiä seuraaviin asioihin: he eivät olleet saaneet minkäänlaista ilmoitusta siitä, että täti oli joutunut sairaalaan, kuollut ja hänet oli haudattu. Kantelijat olivat myös tyytymättömiä siihen, että edunvalvoja ei ollut kuullut heitä tädin omaisuutta myydessään.

7.2 Edunvalvojan menettely edunvalvonnan aikana

Oikeusasiamies päätyi seuraavaan ratkaisuun perusteluineen edunvalvojan menettelystä edunvalvonnan aikana. Holhoustoimilain mukaan edunvalvojalla ei ole velvollisuutta kuulla lähiomaisia eikä edunvalvojan tule ilmoittaa heille esimerkiksi edunvalvojan myydessä päämiehen omaisuutta. Tämän selittää osittain se, että edunvalvojan määräämisellä ei lähtökohtaisesti rajoiteta päämiehen itsemääräämisoikeutta tai muita perusoikeuksia, vaikkakin niitä koskeva puhevalta on siirtynyt ainakin osittain edunvalvojalle.

Ainoa säännös omaisten kuulemisesta löytyy holhoustoimilain 73. §:n 2. momentista, ja se koskee ainoastaan tuomioistuimen menettelyä. Sen mukaan edunvalvojaa määrättäessä täysi-ikäiselle on tulevalle edunvalvottavalle ja tämän aviopuolisolle varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Holhoustoimilain 92. §:ssä on lueteltu salassapitosäännökset, joiden mukaan edunvalvojalla ei ole oikeutta kertoa päämiehensä salassa pidettävistä asioista edes lähiomaisille ilman päämiehen lupaa. Sairaalaan joutumista voidaan pitää salassapitovelvollisuuden piiriin kuuluvan tietona. Oikeusasiamies tuli seuraavaan johtopäätökseen edunvalvojan menettelystä edunvalvonnan aikana. Edunvalvoja oli menetellyt oikein ja noudattanut lakia hoitaessaan kyseistä edunvalvontatehtävää.

7.3 Edunvalvojan menettely päämiehen kuoleman jälkeen

7.3.1 Omaisuudesta huolehtiminen ja kuolinpesän osakkaiden selvittäminen

Oikeusasiamies arvioi edunvalvojan menettelyä päämiehen kuoleman jälkeen seuraavista oikeudellisista lähtökohdista. Holhoustoimilain 17. §:n 1. momentin mukaan edunvalvonta päättyy päämiehen kuolemaan. Holhoustoimilain 59. §:n mukaan edunvalvontatehtävän päätyttyä edunvalvojan tulee luovuttaa mahdollisimman pian hoidossaan oleva omaisuus päämiehelle, uudelle edunvalvojalle tai siihen oikeutetulle.

Saman lain 59. §:n 2. momentin mukaan, kun edunvalvoja ei pysty päämiehen kuollessa luovuttamaan omaisuutta heti pesän osakkaiden yhteishallintoon, voi edunvalvoja luovuttaa päämiehen omaisuuden sellaiselle kuolinpesän osakkaalle, joka voi huolehtia pesän omaisuudesta perintökaaren 18. luvun 3. §:n mukaisesti. Perintökaaren 18. luvun 3. §:n mukaisesti, mikäli kuolinpesä ei ole edunvalvojan, toimitsijan tai muun hoidettavana, tulee siitä huolehtia osakkaan, joka asui perittävän kanssa tämän

kuollessa tai osakkaan, joka voi muuten huolehtia ja hoitaa omaisuutta sen ajan, että kuolinpesän osakas tai osakkaat ovat ottaneet kuolinpesän haltuunsa. Saman lainkohdan mukaan kuolinpesän osakkaan tulee ilmoittaa kuolemantapauksesta mahdollisimman nopeasti muille osakkaille.

Perintökaaren 18. luvun 4. §:n mukaisesti, mikäli kukaan perintökaaren 3. §:n 1. momentissa tarkoitettu henkilö ei ota hoitaakseen edesmenneen henkilön omaisuutta, tulee omaisuutta käydä hoitamaan henkilö, ”*jolle se olosuhteisiin katsoen lähinnä kuuluu.*” Henkilöä, ”*jolle se olosuhteisiin katsoen lähinnä kuuluu*” tarkoitetaan esimerkiksi isännöitsijää, sairaalan johtajaa tai naapuria. Mikäli kukaan ei edellä mainituissa perintökaaren kohdissa käy huolehtimaan ja hoitamaan edesmenneen henkilön omaisuutta, voidaan paikkakunnan poliisiviranomaisella nähdä olevan velvollisuus huolehtia omaisuudesta.

Oikeuskirjallisuuden (Aanio-Kangas: Suomen jäämistöoikeus 1) mukaan omaisuuden hoitajan tulee ainoastaan säilyttää omaisuutta. Päätäntävaltaa omaisuuden suhteen hänellä ei ole kuin siinä tapauksessa, että omaisuus on vaarassa pilaantua, menettää arvonsa tai kuolinpesälle voi aiheutua taloudellisia menetyksiä. Väliaikaisen kuolinpesän hoitajan tulee ryhtyä selvittämään mahdollisimman pikaisesti muiden kuolinpesän osakkaiden henkilöllisyyttä ja olinpaikkaa. Kun kuolinpesän osakkaat ovat löytyneet, tulee heille ilmoittaa kuolemantapauksesta.

Oikeusasiamies totesi, että edunvalvojan tulee huolehtia päämiehen omaisuudesta tämän kuoleman jälkeen sen ajan, kunnes se saadaan luovutettua siihen oikeutetuille. Holhustoimilain näkökulmasta edunvalvoja ei saa kuitenkaan tehdä oikeustoimia päämiehensä lukuun esimerkiksi maksaa päämiehensä laskuja päämiehen kuoleman jälkeen. Nämä tehtävät pitäisi siirtää mahdollisimman nopeasti kuolinpesän hoidettaviksi.

Perintökaaren 18. luvun 3. §:n 1. momentin mukaan kuolemantapauksesta tulee ilmoittaa muille osakkaille. Kuolemantapauksesta ilmoittaminen muille osakkaille kuuluu osakkaan tai lesken tehtäväksi, mutta ei edunvalvojan. Edunvalvojan tehtävänä on taasen huolehtia omaisuudesta. Edellä mainittu jaottelu toimii sellaisissa tapauksissa, joissa kuolinpesän osakas on edunvalvojan tiedossa päämiehen kuollessa.

Perintökaaren 20. luvun 2. §:n 1. momentin mukaisesti edunvalvojalla saatetaan nähdä olevan joitakin velvoitteita perunkirjoitusta koskien esimerkiksi tilanteissa, joissa osakas ei ole ottanut pesän omaisuutta haltuunsa. Mikäli kukaan osakkaista ei haluaisi ottaa pesän omaisuutta haltuunsa, tulisi osakkaiden kanta saada ensin selville. Jotta kanta asiaan saataisi selville, tulisi ainakin yhden osakkaan olinpaikka ja henkilöllisyys ensin selvittää.

Edellä mainittujen perintökaaren säännösten perusteella, edunvalvojalla voitaisiin nähdä olevan pitkälle menevä velvollisuus selvittää kuolinpesän osakkaita. Oikeusasiamies oli kuitenkin sitä mieltä, että edunvalvojan selonottovelvollisuuden laajuutta koskien kuolinpesän osakkaiden selvittämistä, tulee arvioida ensin holhoustoimilain ja holhoustoimilaissa viitattujen perintökaaren säännösten nojalla. Holhoustoimilaki ei anna selvää vastausta siihen, kuinka laaja velvollisuus edunvalvojalla on selvittää kuolinpesän osakkaita tilanteissa, joissa edunvalvojalla ei ole tiedossa päämiehen omaisia koskevia tietoja eikä väestötietojärjestelmään ole tallennettu muita tietoja kuin vanhempia, avioliittoa, puolisoa ja lapsia koskevat tiedot.

Kyseisessä kantelussa erimielisyys oli kantelijoiden ja edunvalvojan välillä siitä, oliko edunvalvoja selvittänyt riittävästi kuolinpesän osakkaita. Edunvalvojan kanta asiaan oli se, että sairaalalla eikä muillakaan tahoilla ollut mitään tietoa omaisista. Kantelijat olivat taas sitä mieltä, että Katriinan sairaalasta löytyi tieto yhdestä omaisesta eli sisarenpojasta. He olivat varmistaneet asian vielä soittamalla sairaalaan. Potilasasiakirjoihin sisältyneestä 10.1.2006 tulostetusta henkilötietolomakkeesta kävi ilmi, että lähimmäksi omaiseksi oli merkitty sisarenpoika ja näin kantelijoiden väite piti paikkansa.

Oikeusasiamies hankki lisäselvitystä yleiseltä edunvalvojalta seuraavista asioista: mihin edunvalvojan näkemys perustui, ettei sairaalassa ollut tietoa vainajan omaisista; oliko edunvalvoja selvittänyt omaisia sairaalasta päämiehen kuoleman jälkeen ja miten edunvalvoja oli selvittänyt omaisia. Edunvalvoja antoi seuraavan lisäselvityksen. Kantelijoiden täti oli siirretty Katriinan sairaalasta toiseen sairaalaan yli kuukausi ennen kuolemaansa. Täti oli menehtynyt kyseiseen sairaalaan, josta oli ilmoitettu tädin kuolemasta edunvalvontatoimistoon heti kuolinpäivänä. Edunvalvoja pyrki useaan otteeseen selvittämään tädin omaisia sairaalasta ja edunvalvojalle oli sanottu, että vainajalla oli ehkä sisarenpoika, jonka tietoja heillä ei kuitenkaan ollut. Sairaalasta soitettiin

vielä edunvalvojalle ja sanottiin, ettei heillä eikä Katriinan sairaalalla ole tietoja sisarenpojasta. Edunvalvoja tuli lopulta siihen tulokseen, ettei hän pysty tavoittamaan omaisia.

Oikeusasiamies tuli siihen johtopäätökseen, että edunvalvoja oli selvittänyt riittävän laajasti päämiehen lähiomaisia päämiehen kuoleman jälkeen. Vaikka edunvalvojalle oli ilmoitettu tieto sairaalasta, ettei vainajalla ole lähiomaisia sekä potilasasiakirjoissa oleva tieto sisarenpojasta ovat ristiriidassa, niin sitä ei voida kuitenkaan katsoa edunvalvojan virheeksi.

7.3.2 Hautajaisjärjestelyistä huolehtiminen

Oikeusasiamies arvioi edunvalvojan menettelyä päämiehen hautajaisjärjestelyjen hoitamisesta muun muassa seuraavista oikeudellisista lähtökohdista. Hautaustoimilain 2. §:n 1. momentin mukaisesti vainajan ruumis tulee mahdollisimman nopeasti haudata tai tuhkata. Hautaamisessa, tuhkaamisessa ja tuhkan käsittelyssä pitää kunnioittaa vainajan katsomusta ja toivomuksia. Vainajan katsomus ja toivomukset tulee huomioida niin hyvin, kun se on käytännössä mahdollista.

Hautaustoimilakia koskevan hallituksen esityksen mukaan vainajan hautauksessa tulee ottaa huomioon seuraavat seikat. Näitä ovat muun muassa vainajan eläessä esittämät toivomukset sekä vainajan läheisten ihmisten tunteet. Hautaustoimilain 23. §:n 1. momentin mukaisesti, mikäli vainaja ei ole eläessään esittänyt toivomustaan hautauksen tai tuhkauksen hoitavasta henkilöstä, voi niistä huolehtia vainajan puoliso, avioliittomaisissa olosuhteissa vainajan kanssa elänyt henkilö tai lähimmät perilliset. Mikäli kukaan edellä mainituista henkilöistä ei huolehdi hautauksesta tai tuhkauksesta, voi siitä huolehtia vainajan läheinen. Viime kädessä hautauksesta ja tuhkauksesta huolehtii vainajan kotikunta. Mikäli vainajalla ei ollut kotikuntaa, tulee sen kunnan, jossa vainaja asui kuollessaan, huolehtia edellä mainituista toimenpiteistä.

Kantelijat olivat arvostelleen kantelussaan myös sitä, kun vainaja oli haudattu väärälle hautausmaalle. Vainaja oli tuhkattu ja haudattu Vantaalle, vaikka vainajalle oli varattu hautapaikka Malmin hautausmaalle Helsinkiin. Oikeusasiamies pyysi edunvalvojalta lisäselvitystä seuraavaan kysymykseen: Minkä vuoksi edunvalvoja oli hoitanut hautauksen, vaikka vainajalla oli hautaustoimilain mukaisesti sellaisia lähiomaisia, joiden olisi kuulunut hoitaa hautaus.

Edunvalvoja antoi seuraavanlaisen selvityksen hautausjärjestelyjen hoitamisesta.

Edunvalvoja oli huolehtinut hautausjärjestelyistä, koska edunvalvojalla ei ollut tiedossa mitään muuta tahoa, joka olisi hoitanut hautajaisjärjestelyt. Edunvalvoja vielä lisäsi, että on hyvin yleistä, että edunvalvojat huolehtivat hautajaisjärjestelyistä.

Oikeusasiamiehen mukaan ongelmallista on se, että edunvalvojat joutuvat hoitamaan päämiehen asioita tämän kuoleman jälkeen ilman lain tukea. Hän lisäsi vielä, että kuolinpesän asioiden hoito pitäisi luovuttaa mahdollisimman nopeasti kuolinpesän osakkaille. Mikäli kuolinpesän osakkaita ei ole, voisi edunvalvoja perintökaaren 18. luvun 4. §:n mukaisesti ilmoittaa kuolintapauksesta viime kädessä oikeudelle, joka voi määrätä toimitsijan huolehtimaan kuolinpesän asioista. Oikeusasiamies pahoitteli sitä, että kantelijat olivat saaneet tiedon lähiomaisen kuolemasta vasta perunkirjoituskutsun yhteydessä sekä sitä, että vainajan toivomukset hautajaisjärjestelyistä eivät olleet hautajaisjärjestelyistä huolehtineen edunvalvojan tiedossa.

7.4 Johtopäätökset ja toimenpiteet

Oikeusasiamies tuli seuraavaan lopputulokseen. Oikeusasiamiehen mielestä osittain oikeudellisesti tulkinnanvaraisena voidaan pitää sitä, minkä verran velvollisuuksia ja oikeuksia edunvalvojalla on hoitaa päämiehen taloudellisia asioita ja hautajaisjärjestelyjä päämiehen kuoleman jälkeen. Hän vielä lisäsi, että tulkinnanvaraisena voidaan myös pitää sitä, kuinka laaja velvollisuus edunvalvojalla on selvittää kuolinpesän osakkaita päämiehen kuoleman jälkeen. Edellä mainittuja asioiden selvittämiseksi tulee tulkita ja soveltaa holhoustoimilain 59. §:n 2. momentin ja perintökaaren 18. luvun 3. §:n 1. momentin säännöksiä.

Oikeusasiamies totesi vielä, että kantelu ei johda enempiin toimenpiteisiin edunvalvojan osalta. Hän esitti myös holhouslainsäädännön sisällöstä ja kehittämisestä vastaavan oikeusministeriön harkittavaksi, tulisiko säännöksiä edunvalvojan toimista päämiehen kuoleman jälkeen kehittää.

8 YHTEENVETO

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää edunvalvonnan päättymistilanteista sitä tilannetta, että edunvalvonta päättyy päämiehen kuolemaan, ja millaisia päätöstoimia tämä yleisen edunvalvonnan kannalta aiheuttaa. Teoriaosuuden aineiston keräsin Suomen

lainsäädännöstä, kirjallisuudesta ja viranomaisten verkkosivuilta. Teoriaosuudessaani käytetty aineisto oli kerätty virallisista lähteistä, mikä tekee siitä nykyisen lain tulkinnan mukaisen. Sain työhöni käytännön kokemusta toteuttamalla haastattelututkimuksen, josta sain kahdeksan erillistä vastausta. Vaikka otanta oli pieni, vastaukset jakautuivat ympäri maata. Haastattelututkimuksestani saamani tulokset tukivat kuitenkin teoriasuuttani, mistä voidaan päätellä tulosten olevan lähtökohtaisesti luotettavia.

Holhustoimilain mukaan edunvalvonta päättyy päämiehen kuollessa ja edunvalvojan tulee luovuttaa kuolinpesä mahdollisimman nopeasti kuolinpesän osakkaille tai muulle oikeutetulle. Edunvalvontatehtävän päätyttyä edunvalvojan tulee tehdä päätöstilja ja edunvalvojan palkkiolasku.

Edunvalvonnan kannalta ongelmallisia kuolinpesätilanteita ovat tapaukset, jossa päämiehen kuolinpesän osakkaat ovat passiivisia, eivätkä ota kuolinpesän asioita hoitaakseen ja tapaukset, jossa päämiehellä ei ole omaisia, joille luovuttaa kuolinpesän. Näissä tapauksissa edunvalvoja ei saa luovutettua kuolinpesää edunvalvonnan päättyessä. Tällöin edunvalvoja on vaikeassa asemassa, koska hänen ei tulisi hoitaa enää edesmenneen päämiehensä taloudellisia asioita. Edunvalvojalla voidaan kuitenkin nähdä olevan tietty huolehtimisvelvoite päämiehen omaisuudesta, niin kauan kunnes omaisuus on saatu luovutettua.

Holhustoimilaki ja perintökaari eivät juurikaan ota kantaa siihen, kuinka laajasti edunvalvojan tulisi hoitaa kuolinpesän asioita tapauksessa, jossa kuolinpesää ei saada heti luovutettua. Holhustoimilaki tarvitsisi tarkennusta ja selkeyttämistä yleisen edunvalvonnan toimiin, toimivaltaan ja vastuuseen päämiehen kuoleman jälkeen.

Tutkimukseni mukaan yleisin syy edunvalvonnan päättymiselle on päämiehen kuolema. Tämän selittää osittain se, että ikääntyneiden osuus väestöstä on kasvanut, jolloin myös edunvalvottavista aiempaa suurempi osa on vanhuksia. Tämä johtaa siihen, että päämiehen kuolema tulee olemaan yhä yleisempi syy edunvalvonnan päättymiselle. Tämän vuoksi edunvalvojat saattavat joutuvat tulevaisuudessa ratkomaan yhä enemmän hankalia kuolinpesätilanteita. Sen takia holhustoimilakiin pitäisi saada mahdollisimman nopeasti tarkennusta, mitä kaikkia toimia edunvalvojan tulee tehdä päämiehen kuoleman jälkeen.

LÄHTEET

Edunvalvojan henkilö ja tehtävät. Maistraatti. Saatavissa:

<http://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/holhoustoimi/Edunvalvojan-henkilo-ja-tehtavat/>
[viitattu 13.3.2013].

Edunvalvojan palkkio vuonna 2013. Maistraatti. Saatavissa:

<http://www.maistraatti.fi/fi/Ajankohtaista/Edunvalvojan-palkkio-vuonna-2013/> [viitattu 10.10.2013].

Edunvalvojan toiminnan valvonta. Maistraatti. Saatavissa:

<http://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/holhoustoimi/Edunvalvojan-toiminnan-valvonta/>
[viitattu 13.3.2013].

Edunvalvojan tärkeimmät tehtävät. Oikeusministeriön esitteet.

<http://www.om.fi/fi/index/julkaisut/esitteet/edunvalvojantehtava/edunvalvojantarkeimmattehtavat.html> [viitattu 13.3.2013].

Edunvalvonnan tarve ja sen järjestäminen. Maistraatti. Saatavissa:

<http://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/holhoustoimi/Edunvalvonnan-tarve-ja-sen-jarjestaminen/> [viitattu 13.3.2013].

Edunvalvontatehtävän lakkaaminen ja päätöstoimet päämiehen kuollessa – yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmän kannanotto 28.10.2009. Suositukset ja kannanotot. Saatavissa:

<http://www.om.fi/Etusivu/Valmisteilla/Kehittamishankkeita/Tietoaholhoustoimestajaedunvalvonnasta/Suosituksset> [viitattu 10.3.2013].

HE 45/2008. Hallituksen esitykset. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2008/20080045?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=he%2045%2F2008> [viitattu 15.2.13].

HE 52/2006. Hallituksen esitykset. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060052?search%5Bpika%5d=laki%20holhoustoimesta&search%5Btype%5d=pika> [viitattu 5.1.2012].

HE 146/1998. Hallituksen esitykset. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1998/19980146?search%5bpika%5d=laki%20holhoustoimesta&search%5btype%5d=pika> [viitattu 3.6.2011].

Heikkinen, A., Heusala, A., Mäkelä, S., Nuotio, K. 2003. Holhoustili. WSOY LAKI-TIETO.

Holhoustoimi. Maistraatti. Saatavissa:

<http://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/holhoustoimi/> [viitattu 13.3.2013].

Holhousviranomaisen. Oikeusministeriön esitteet. Saatavissa:

<http://www.om.fi/fi/index/julkaisut/esitteet/edunvalvojantehtava/holhousviranomainen.html> [viitattu 13.3.2013].

Laki edunvalvontavaltuutuksesta 25.5.2007/648.

Laki holhoustoimesta 1.4.1999 / 442.

Laki kunta- ja palvelurakennemuutuksesta 9.2.2007 /169.

Oikeusaputoimistojen edunvalvontayksiköiden yleiset edunvalvojat. Kirjallinen sähköpostihaastattelu 18.3.2013. Eri edunvalvontayksiköt ympäri Suomea.

Oikeusasiamies Jääskeläinen, P. 13.6.2008. Edunvalvojan tehtävät päämiehen kuoleman jälkeen. Dnro 3557/4/06.

Oikeusasiamies Jääskeläinen, P. 13.6.2008. Edunvalvojan tehtävät päämiehen kuoltua. Dnro 4380/4/06.

Parviainen, E., Rubanin, M. 2009. Holhoustoimen lainsäädäntö. Helsinki: Edita Publishing oy.

Perillisittä kuolleiden jäämistöt. Valtiokonttori. Saatavissa:

[http://www.valtiokonttori.fi/fi-](http://www.valtiokonttori.fi/fi-FI/Kansalaisille_ja_yhteisoille/Perillisitta_kuolleiden_jaamistot)

[FI/Kansalaisille_ja_yhteisoille/Perillisitta_kuolleiden_jaamistot](http://www.valtiokonttori.fi/fi-FI/Kansalaisille_ja_yhteisoille/Perillisitta_kuolleiden_jaamistot) [viitattu 16.3.2013].

Perittävä ei ole tehnyt testamenttia. Valtiokonttori. Saatavissa:

<http://www.valtiokonttori.fi/fi->

[FI/Kansalaisille_ja_yhteisoille/Perillisitta_kuolleiden_jaamistot/Perittava_ei_ole_tehn](http://www.valtiokonttori.fi/fi-)
[yt_testamenttia#Ilmoittaminen](http://www.valtiokonttori.fi/fi-) [viitattu 16.3.2013].

Perintökaari 5.2.1965/40.

Perunkirjoitus ja perukirja. Verohallinto. Saatavissa: <https://www.vero.fi/fi->

[FI/Henkiloasiakkaat/Perinto/Perunkirjoitus_ja_perukirja\(12851\)](https://www.vero.fi/fi-) [viitattu 11.10.2013].

Perunkirjoitus ja perinnönjako. Oikeuslaitos. Saatavissa:

<http://www.oikeus.fi/49993.htm> [viitattu 11.10.2013].

Puronen, P. 2008. Näin teen perukirjan itse. Helsinki: Talentum.

Suojanen, K., Savolainen, H., Vanhanen, P. 2008. Opi oikeutta, Tradenomin käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tiainen-Hyrkäs, P. 2010. Edunvalvonnan päätyminen. Edunvalvojen substanssikou-
lutus 21.9.2010, luentomateriaali.

Valtioneuvosten asetus edunvalvojan palkkion suuruudesta 696/2012.

Väestö iän (1-v.) ja sukupuolen mukaan alueittain 1980 – 2012. Tilastokeskus.

http://pxweb2.stat.fi/database/statfin/vrm/vaerak/050_vaerak_tau_104.px [viitattu
9.11.2013].

Välimäki, P. 2008. Holhoustoimen pääpiirteet. Helsinki: WSOYpro.

KIRJALLISEN HAASTATTELUN KYSYMYKSET

1. Mikä on yleisin syy edunvalvonnan päättymiselle?
2. Miten yleinen edunvalvonta toimii päämiehen kuoltua?
3. Mitä kuolinpesän luovutuksessa tapahtuu?
4. Mitkä ovat kiireellisiä toimia päämiehen kuoleman jälkeen, mitkä yleisen edunvalvonnan on syytä hoitaa siitä riippumatta, onko kuolinpesän osakkaita löydetty?
5. Onko toimistossa sovittu tietyt ohjeet, miten toimitaan kun päämies kuolee?
6. Kerro esimerkkejä, että millaisia ongelmia on tullut esille päämiehen kuoleman jälkeen kuolinpesän luovutuksessa?
7. Onko lainsäädännössä mielestäsi puutteita koskien päämiehen kuoleman jälkeisiä toimia?
8. Jos on niin, miten lainsäädäntöä tulisi kehittää?